

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra obchodního práva

Téma diplomové práce:

**EVROPSKÉ MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ SE
ZVLÁŠTNÍM ZAMĚŘENÍM NA EVROPSKÉ SMLUVNÍ PRÁVO**

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc.

Jméno diplomanta: Pavla Belloňová
Sládkovičova 1265
142 00 Praha 4 - Krč

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila
prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 31. 8. 2007

J. Černá

Obsah

Poznámky na úvod.....	5
I. Výchozí situace – současný stav	8
1. Evropská integrace.....	8
2. Evropské soukromé právo	9
2.1 Regulace soukromého práva v rámci Evropských společenství.....	9
2.2 Evropské smluvní právo	11
2.2.1 Fragmentarizace evropského smluvního práva.....	12
2.2.2 Nebezpečí plynoucí z nejednotnosti úpravy	13
3. Evropské mezinárodní právo soukromé	14
3.1 Zvláštnosti evropského mezinárodního práva soukromého.....	14
3.2 Význam Amsterodamské smlouvy a pravomoci Společenství v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého	16
3.2.1 Státy neúčastníci se na hlavě IV SES	17
3.3 Právní prameny evropského mezinárodního práva soukromého	18
3.3.1 Prameny na základě SES	20
3.3.2 Role Evropského soudního dvora	21
3.3.2.1 Obecné interpretační zásady Evropského soudního dvora	21
3.3.2.2 Modifikace v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého	22
3.4 Historický vývoj evropského mezinárodního práva soukromého	23
4. Římská úmluva	25
4.1 Obecná ustanovení – charakter úmluvy a její působnost.....	26
4.1.1 Teritoriální a časová působnost	26
4.1.2 Materiální působnost.....	27
4.2 Konkrétní ustanovení.....	28
4.2.1 Obecné hraniční určovatele	29
4.2.1.1 Volba práva.....	29
4.2.1.2 Limity volby práva.....	30
4.2.1.3 Náhradní hraniční určovatele v případě neexistence volby práva	32
4.2.2 Zvláštní hraniční určovatele.....	33
4.2.2.1 Spotřebitelské smlouvy.....	34
4.2.2.2 Pracovní smlouvy	36
II. Perspektivy vývoje.....	37
1. Transformace Římské úmluvy do nařízení Řím I.....	37
1.1 Forma návrhu nařízení Řím I.....	38
1.2 Obsahové změny.....	39
1.2.1 Oblast působnosti.....	39
1.2.2. Určení rozhodného práva.....	40
1.2.2.1 Rozšíření možnosti volby práva	40
1.2.2.2 Postup v případě neexistence volby práva – rigidnější úprava	41
1.2.3 Nová úprava spotřebitelských smluv	41
1.2.4 „Imperativní normy“ čl. 3 odst. 5 – nový limit autonomii vůle.....	43

1.2.5 Vztah k jiným ustanovením práva Evropských společenství a k mezinárodním úmluvám	44
2. Harmonizace a unifikace norem hmotného práva	45
2.1 Idea harmonizace a přístup evropských institucí.....	46
2.2 Řešení vyplývající z Akčního plánu	47
2.3 Právní základ Akčního plánu – otázka pravomocí Evropských společenství	48
2.4 Volba práva v unifikaci.....	50
3. Aplikace na české mezinárodní právo soukromé	52
3.1 Vliv na jednotlivé prameny práva.....	53
3.1.1 Osud mezinárodních úmluv	53
3.1.2 Římská úmluva jako součást českého právního řádu	53
3.1.3 Sekundární legislativa a český právní řád.....	54
Závěr	56
Seznam použité literatury k diplomové práci	59
Seznam použitých zkratk	62

Poznámky na úvod

S postupem evropské integrace a stále intenzivnějšími přeshraničními styky nabývá na významu právní regulace soukromoprávních vztahů přesahujících svým významem oblast jednoho státu. Zvláště v rámci Evropské unie narůstá v souvislosti s rozvojem vnitřního trhu důležitost postupného odstraňování nejen ekonomických, ale také legislativních překážek.

Každý členský stát EU si nadále zachovává svůj právní řád. A tak sice existuje společný vnitřní trh, ale zároveň různé právní úpravy s různými způsoby řešení, které jsou podřízeny komunitárnímu právu, nikoli jím však nahrazeny. Proto účastníci, kteří navazují právní vztahy, které svým významem překračují oblast jednoho státu, musí vzít v úvahu i jiný právní řád než jejich vlastní. Cizí právní řád se ale může lišit a poskytovat jim jiný standard ochrany než ten, na který jsou zvyklí. Rozdíly v jednotlivých právních rádech pak lze považovat za překážku volnému pohybu na vnitřním trhu, bránící jeho dobrému fungování.

Otázkou je, zda působení různých právních řádů má skutečně takové negativní důsledky. Jestliže ano, nakolik je třeba takovou situaci řešit? Jak se k tomu staví orgány EU? Jaké k tomu mají pravomoci? Cílem mojí práce je představit výchozí situaci a aktuální stav vývoje v oblasti evropského soukromého práva a jeho hmotněprávní úpravy a vývoj evropského mezinárodního práva soukromého (dále EMPS), které se zabývá úpravou vztahů s mezinárodním prvkem v rámci práva EU (část I). Pojem EMPS zahrnuje oblast nesmírně širokou, proto se nebudu snažit postihnout komplexně celou problematiku, ale zaměřím se zvláště na úpravu evropského smluvního práva - úprava závazkových vztahů na komunitární úrovni totiž stojí na předělu a do budoucnosti se nabízejí různé možnosti postupu (část II).

Řešení je v zásadě možné dvojí. Jednak unifikace předpisů mezinárodního práva soukromého – zejména sjednocování kolizních norem, a jednak harmonizace, či dokonce unifikace v oblasti hmotného práva.

Velký průlom přinesla Amsterodamská smlouva¹, která vyhlásila „prostor svobody, bezpečnosti a práva“ a přesunula část matérie třetího unijního pilíře o společné justiční a vnitřní politice do SES, tj. do prvního komunitárního pilíře. Důsledky tohoto kroku jsou dalekosáhlé, neboť se tím tato oblast stala „supranacionalizovanou“, tj. orgány ES zde získaly pravomoc vydávat právní předpisy komunitárního práva se všemi důsledky z toho plynoucími.

Evropská úprava kolizních norem závazkového práva je v současnosti ve stadiu přepracovávání – původní Římská úmluva o právu použitelném na smluvní závazkové vztahy, kterou mezi sebou uzavřely členské státy ES, je transformována do nařízení pod pracovním názvem Řím I, přičemž dochází k modernizaci některých institutů. Zároveň je také připravováno nařízení týkající se mimosmluvních závazků (tzv. Řím II). Ačkoliv tato nařízení zatím ještě nevstoupila v platnost, jsou v pokročilém stadiu projednávání, takže se zřejmě blíží doba, kdy nahradí původní mezinárodní úmluvu.

Unifikace hmotného práva se opírá o dva základní pilíře. Prvním je práce Komise pro evropské smluvní právo, která pod vedením profesora Ole Landa navrhla společné Principy evropského smluvního práva, a její práci pak přejala studijní skupina profesora Christiana von Bara do tvorby Evropského občanského zákoníku. Druhým pilířem jsou Zásady mezinárodních obchodních smluv, vypracované na půdě UNIDROIT pod vedením profesora Joachima Bonella, čteně využívané v arbitrážním řízení a dokonce i v některých soudních rozhodnutích.

Jaký přístup zaujmou orgány ES není zatím zcela jisté. Bude unifikace mezinárodního práva soukromého maximální harmonizací oblasti evropského soukromého práva? Nebo je pouze přechodnou fází ve výhledu na odstranění jakýchkoli rozdílů v právní úpravě?²

¹ Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Related Acts, Official Journal C 340, 10 November 1997; uzavřena 2. 10. 1997, vstup v platnost 1. 5. 1999.

² EDITORIAL COMMENTS. On the way to a Rome I Regulation. *CMLR*, vol. 43, 2006, ss. 1 – 8. Van ERP, S. Editorial – European Private International Law as a Transition Stage? [online]. *EJCL* (www.ejcl.org), vol. 6.1, duben 2002 [citováno 24. března 2007]. Dostupné z WWW – viz Seznam použité literatury.

Evropský vývoj je pro nás o to významnější, protože Česká republika je od 1. května 2004 členským státem EU a z tohoto důvodu na našem území platí právní předpisy ES, tedy také právní předpisy týkající se oblasti EMPS.

Dopad evropských předpisů na české právo je nemalý. Hlavní český právní předpis v této oblasti – ZMPS, z. č. 97/1963 Sb., zatím nebyl příliš novelizován. Je ovšem třeba uvést do souladu českou úpravu s evropskou. V závěrečné části práce se proto zaměřím na vliv evropského práva, na provedené změny a na perspektivy vývoje českého mezinárodního práva soukromého pod vlivem EMPS.

I. Výchozí situace – současný stav

1. Evropská integrace

Proces evropské integrace započatý začátkem 20. století nyní vyústil již v padesátiletou existenci zcela specifické organizace Evropských společenství³. Původní koncepce sektoriálního přístupu postupné integrace v ekonomické oblasti procházela různými fázemi vývoje, takže v současnosti spolupráce mezi členskými státy není založena čistě na ekonomickém přístupu, ale stále více je zohledňován politický a sociální aspekt integrace.

Právní základ ES nelze jednoduše zařadit do klasického systému dělení národní – mezinárodní právo, protože státy při uzavření zakládacích smluv, respektive novější členové svým přistoupením k nim, svěřily ES určité cíle a funkce (vyjádřené především v člancích 2, 3 a 4 SES), a tím i povinnosti a také možnost povolat je k odpovědnosti při nesplnění svých povinností. K výkonu těchto funkcí je vybavily odpovídajícími pravomocemi, odlišnými od členských států, tím, že se částečně, nebo úplně vzdaly v některých oblastech svých vlastních pravomocí. Přenesly tak částečně svou suverenitu na nově vzniklý subjekt.⁴ Zároveň vznikl i nový právní řád, také odlišný od právních řádů členských států.

Protože integrace na základě původních smluv byla prvoplánově ekonomickou, jedním z hlavních cílů SES bylo postupně odstraňovat překážky ekonomickým transakcím a přes jednotlivé etapy ekonomické integrace dosáhnout co nejužší spolupráce mezi členskými státy⁵. Jednotný evropský akt (přijatý 28. 2. 1986) zavedl do SES termín vnitřní trh, definovaný jako „prostor bez vnitřních hranic, v němž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu.“⁶ Byl dosažen k 31. 12. 1992 a nahradil

³ Evropská společenství (ES) vznikla jako mezinárodní organizace založená smlouvami mezinárodního práva veřejného – jako ESUO (které ovšem zaniklo v r. 2002 uplynutím platnosti smlouvy o jeho založení), EHS (MS přejmenované na Evropské společenství) a EURATOM (resp. ESAE). V současnosti tvoří 1. ze tří pilířů Evropské unie (pojem EU přinesla MS, která zároveň stanovila její cíle a podmínky). Je to tzv. supranacionální pilíř, v němž státy omezily svou suverenitu a na ES delegovaly některé své pravomoci, naproti tomu další dva pilíře (2. společná zahraniční a bezpečnostní politika a 3. policejní a soudní spolupráce v trestních věcech) zůstávají v oblasti klasického mezinárodního práva veřejného.

⁴ SVOBODA P. *Právo vnějších vztahů Evropské unie*. Praha: Linde Praha a.s., 1999, s. 8an.

⁵ Čl. 3 SES.

⁶ Dnes čl. 14 odst. 2 SES.

dřívější společný trh ve smyslu jeho zdokonalení, dalšího odstranění překážek volnému pohybu a prosazení čtyř základních svobod. Následně pak bylo možno odstranit hraniční kontroly mezi státy (v rámci Schengenského prostoru).⁷

2. Evropské soukromé právo

2.1 Regulace soukromého práva v rámci Evropských společenství

Obsahem komunitární úpravy vnitřního trhu jsou spíše veřejnoprávní aspekty, tj. odstranění celních poplatků a vytvoření jednotného celního sazebníku navenek, odstranění kvantitativních omezení dovozu a vývozu a jiných opatření s obdobným účinkem, prosazení volného pohybu osob – jak v pracovním poměru, tak osob vykonávajících samostatnou výdělečnou činnost (tedy prosazení svobody usazování se, a to i pro společnosti), a s tím související opatření - vzájemné uznávání pracovních a jiných kvalifikací, harmonizace nepřímých daní, odstraňování hraničních kontrol zboží a osob, apod. Nicméně realizace vnitřního trhu se uskutečňuje formou soukromoprávních instrumentů – zejména pomocí obchodních smluv uzavíraných mezi obchodníky, kteří jsou současně subjekty obchodního práva v jednotlivých členských státech. Tyto smlouvy, případně spory z nich, se řídí a rozhodují národním právem některého ze členských států.

Členské státy si ovšem zachovaly své právní řády, to znamená, že v rámci ES existuje jeden vnitřní trh, ale 27 národních právních řádů, a tak vzniká „rozpor mezi pojetím jednotného vnitřního trhu jako prostoru bez vnitřních hranic (mezi členskými státy) a mezi přetrvávající národním charakterem justice a soukromého práva [...] Protože každý stát má své soukromé právo a svoje soudy, které ho aplikují.“⁸ Z toho vyplývají problémy dvojího druhu – jednak rozdílná hmotněprávní úprava soukromoprávních vztahů v jednotlivých členských státech, jednak samostatné soudní

⁷ Blíže TICHÝ, L. a kol. *Evropské právo*. Praha: C.H.Beck, 2. vydání, 2004, s. 392 an.

⁸ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor v civilních otázkách*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 9.

soustavy a samostatné procedurální normy, a tedy teritoriální omezenost soudních rozhodnutí.

Problematika soudních rozhodnutí je v současnosti v rámci ES už poměrně uspokojivě vyřešena stanovením mezinárodní pravomoci soudů členských států ES, vzájemným uznáváním soudních rozhodnutí z jiných členských států a přijetím několika nařízení usnadňující soudní spolupráci⁹, proto se z tohoto hlediska někdy hovoří o tzv. páté svobodě „volný pohyb soudních rozhodnutí“.

Co se týče rozdílné hmotněprávní úpravy soukromého práva, přistupuje Společenství k harmonizaci národních úprav v některých oblastech, nicméně v mnoha případech „před narušením citlivé domény národního soukromého práva, Společenství upřednostní přijetí společných kolizních norem, aby určilo dosah komunitárních opatření a jejich vztahy s národní hmotnou úpravou“¹⁰. Veřejnoprávní úprava vymezuje mantinely, ve kterých mohou soukromoprávní osoby jednat, přičemž jim ponechává značnou míru autonomie a zajišťuje zejména řádné fungování trhu (kontrolou hospodářské soutěže, odstraňováním bariér volného pohybu, odstraňováním nerovností v přístupu k informacím).¹¹

Ačkoliv úprava soukromoprávních vztahů nebyla od počátku v centru pozornosti integračních snah, postupem času se činnost Společenství v této oblasti stále zintenzivňovala a v současnosti už existuje rozsáhlé *acquis communautaire* (komunitární právní předpisy) regulující jednotlivé části soukromého práva, proto lze z tohoto hlediska mluvit o skutečné europeizaci soukromého práva¹².

⁹ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech nařízení, Úř. věst. L 12, 16. 1. 2001 – tzv. Brusel I (nahrazující původní mezinárodní úmluvu – Bruselskou úmluvu), Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, Úř. věst. L 338, 23. 12. 2003- tzv. Brusel II bis, Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech, Úř. věst. L 174, 27. 6. 2001, apod.

¹⁰ CHARLES T. KOTUBY Jr., *External Competence of the European Community in the Hague Conference on Private International Law: Community Harmonization and Worldwide Unification*. *N.Y. Int. L. Rev.*, zima 2002, s. 101.

¹¹ MUIR WATT, H. *Choice of Law in Integrated and Interconnected Markets: A Matter of Political Economy*. *Colum. J. Eur. L.*, vol. 9, s. 383 an. Zabývá se analýzou vztahu komunitární právní regulace a ekonomického chování účastníků při aplikaci liberální tržní teorie.

¹² HARTKAMP, A. *Perspectives for the Development of the European Civil Law* [online] [citováno 30. března 2007], 1999. Dostupné z WWW – viz Seznam literatury.

Významným impulsem byl rozvoj právní úpravy v oblasti ochrany spotřebitele. Původní komunitární úprava byla zaměřena především na regulaci právních vztahů obchodníků – profesionálů, čemuž odpovídá i většina právních předpisů přijatých do r. 1992. S přijetím SEU ovšem došlo k významnému posunu v logice myšlení, se vznikem EU mj. dochází k zakotvení institutu občanství EU¹³, a ačkoliv toto ustanovení je do určité míry politickou deklarací, odráží to skutečnost, že nejdůležitějším adresátem unijní politiky je jednotlivec a konečným cílem evropských institucí je řešení jeho problémů.¹⁴ Od počátku devadesátých let pak byla přijata série směrnic vztahujících se k ochraně spotřebitele při uzavírání smluv s profesionálem¹⁵, které částečně harmonizují tuto oblast a zajišťují spotřebitelům minimální standard ochrany.

Souvisí to i se změnou chápání pojmu smluvní svobody. Soukromé právo je charakterizována rovným postavením účastníků a autonomií (svobodou) vůle. Tato svoboda může být chápána jednak ve formálním smyslu, tj. jako princip formálně zajištěný a ohraničený právem, jednak také ve smyslu materiálním, k němuž současná právní úprava směřuje, tj. v možnosti skutečně takovou svobodu vykonávat, a to i v situaci faktické (ekonomické) nerovnosti účastníků.

2.2 Evropské smluvní právo

Existuje názor, že dělení evropského práva na veřejné a soukromé nemá příliš velký praktický význam.¹⁶ Vzhledem k funkcionalistickému přístupu k evropské integraci a vzhledem ke specifičnosti evropského právního řádu, se totiž jedná o účelový právní řád, a tak spíše než o soukromém a veřejném právu se mluví o

¹³ SES, Část druhá (tj. čl. 17 an.) je věnována institutu Občanství Unie: „Zavádí se občanství Unie. Každá osoba, která má státní příslušnost členského státu, je občanem Unie. Občanství Unie doplňuje státní příslušnost členského státu, ale nenahrazuje ji.“

¹⁴ CASTRONOVO, C. Contract and the Idea of Codification in the Principles of European Contract Law. *Festskrift til Ole Lando*, Copenhagen: Kluwer Law International, 1997, s. 114.

¹⁵ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, Úř. věst. L 95, 21. 4. 1993; Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku, Úř. věst. L 144, 4. 6. 1997; Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/47/ES ze dne 26. října 1994 o ochraně nabyvatelů ve vztahu k některým aspektům smluv o nabytí práva k dočasnému užívání nemovitostí, Úř. věst. L 280, 29. 10. 1994 (směrnice o time-share).

¹⁶ CARUSO, D. The Missing View of the Cathedral: The Private Law Paradigm of European Legal Integration. *Eur. L. J.*, vol. 3, no. 1, březen 1997, s. 9an.

institucionálním právu, které upravuje organizační strukturu EU, a o materiálním právu, upravujícím jednotlivé oblasti působnosti Společenství. Nepoužívá se členění na jednotlivá právní odvětví a obecně je využívána převážně úprava pomocí kogentních norem. Ve vztahu k soukromému právu se jedná spíše o „samostatnou úpravu jednotlivých dílčích otázek“, a to většinou o úpravu zvláštních aspektů těchto vztahů.¹⁷

Nicméně domnívám se, že i v tomto ohledu dochází k vývoji, protože je diskutována možnost unifikace evropského závazkového práva¹⁸ či dokonce možnost jednotného evropského občanského zákoníku (ať už ve formě závazného právního předpisu, či spíše ve formě „restatementu“ – nezávazného volitelného dokumentu¹⁹). Zatím nejsou jednotlivá odvětví upravována systematicky, s výkladem obecných institutů a logickou provázaností, stále se jedná o „ostrůvky komunitární úpravy v oceánu národního práva“, ale živě se o tom diskutuje a realizují se i některé projekty (spíše soukromoprávního charakteru). Přesto by bylo příliš odvážné hovořit o evropském soukromém právu ve smyslu, v jakém je chápáno v národních právních řádech.

2.2.1 Fragmentarizace evropského smluvního práva

Na evropské úrovni jsou totiž zatím upraveny hlavně některé dílčí otázky, které z určitých důvodů vyžadovaly unifikovanou či harmonizovanou úpravu – obvykle se týkají ochrany slabší smluvní strany v právních vztazích (zejména spotřebitele), souvisí s vývojem unijní politiky a pronikáním sociálního aspektu, nicméně stále ve světle ekonomických cílů. Spotřebitel je jedním z aktérů na vnitřním trhu, který je důležitý pro jeho plynulé fungování a postupné upevňování²⁰, proto jedním z cílů EU je usnadnit mu podmínky vstupu na trh tím, že mu zajistí minimální právní jistotu. Ekonomické nahlížení na spotřebitele je nicméně dáno i tím, že právní základ svěřující pravomoci Společenství v oblasti ochrany spotřebitele nebyl původně dostatečně odůvodněný,

¹⁷ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V., NOVOTNÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 25.

¹⁸ TRUILHÉ-MARENGO, E. Towards a European Law of Contracts. *Eur. L. J.*, vol. 10, no. 4, červen 2004, s. 463 an.

¹⁹ Představuje druh moderního *ius commune* – všeobecných zásad smluvního práva, podle národního *restatementu* obchodního práva v USA „Uniform Commercial Code“.

²⁰ Preambule směrnice EP a R. č. 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případech smluv uzavřených na dálku - [pozn. 15].

teprve SEU vložila do SES zvláštní ustanovení, hlavu XIV – tj. čl. 153 o ochraně spotřebitele. Společenství v této oblasti přijímá za prvé opatření, která doplňují politiku členských států, a za druhé opatření podle obecného harmonizačního čl. 95 k fungování vnitřního trhu.

Harmonizované evropské smluvní právo se týká jednak určitého typu klauzulí (např. povinnosti dodavatelů v předmluvní fázi ve vztahu k druhému účastníku smlouvy, kterým je spotřebitel) nebo určitých smluvních komponent, které jsou zakázané (např. směrnice o nepřiměřených obchodních podmínkách). Jednak jsou harmonizovány i některé smluvní typy (směrnice o time-share) nebo způsoby kontraktace (smlouvy uzavřené na dálku, smlouvy uzavřené mimo provozovnu podnikatele).

2.2.2 Nebezpečí plynoucí z nejednotnosti úpravy

Taková nejednotná úprava ovšem není bez problémů. Hlavní nebezpečí z ní plynoucí se týká nejednotné interpretace, ať už na komunitární úrovni nebo sekundárně na národní úrovni mezi původními národními předpisy a předpisy transponujícími komunitární směrnice.

Klasickým případem je případ Leitner²¹, který se týkal výkladu směrnice o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy, konkrétně pojmu škoda. V německém právu (stejně jako v českém, francouzském a dalších) má škoda význam pouze majetkové újmy, nicméně ESD v tomto případě rozhodl, že je třeba aplikovat širší výklad a zahrnout i újmu nemajetkovou. To může vést k fragmentarizaci národní úpravy, a tak ji učinit nepřehlednou a tím i méně dostupnou pro neprofesionály v oblasti práva.

Problémy mohou být i v případě paralelní aplikace dvou směrnic a jejich překryvu – např. směrnice o obchodech uzavíraných mimo obchodní provozovnu a směrnice o time share. V případě Travel-Vac²² se jednalo o právo odstoupit od smlouvy, kdy ovšem lhůty stanovené v jednotlivých aplikovatelných směrnících byly podstatně odlišné.

²¹ Rozs. ESD z 12. března 2002 C-168/2000, Simone Leitner v. TUI Deutschland GmbH.

²² Rozs. ESD z 22. dubna 1999 C-423/97, Travel-Vac S.L. v. Manuel José Antelm Sanchis.

Interpretační problém v národním právu můžeme demonstrovat na příkladu čl. 369a ObchZ., který je transpozicí směrnice o prodlení²³. Čl. 369a si totiž sám vymezuje okruh vztahů, na které se má použít, odlišně od obecné úpravy relativních a absolutních obchodů v čl. 261 a 262 ObchZ., a to tak, že okruh vztahů rozšiřuje. Navíc není zcela jasná povaha odpovědnosti – jedná se zřejmě o odpovědnost objektivní, ale o možných liberačních důvodech nic nevíme – nabízí se otázka, zda je možné využít liberační důvody uvedené v jiné směrnici (např. ve směrnici o odpovědnosti za škodu způsobenou vadami výrobku²⁴), či nikoli.

Kromě problémů s právní interpretací mohou rozdíly v úpravě přinést i problémy ekonomického druhu. Mohou totiž zvyšovat informační náklady (zejména náklady nutné na zjištění zahraniční právní úpravy), což je zvláště tíživé pro slabší ekonomické aktéry (tj. spotřebitele, malé podniky), a tak jim vytvářet bariéry vstupu na trh a narušovat hospodářskou soutěž.

3. Evropské mezinárodní právo soukromé

Vedle těchto „ostrůvků úpravy“, tedy v neharmonizované oblasti z hlediska hmotného práva, se uplatní klasická pravidla úpravy MPS pomocí kolizních norem a norem určujících procesní příslušnost. Nicméně i zde došlo k integraci a k přijetí sjednocujících právních předpisů. Pojem EMPS je už „významný terminus technicus, kterému se dostává v rámci práva Společenství zasloužené pozornosti“²⁵.

3.1 Zvláštnosti evropského mezinárodního práva soukromého

MPS je samostatným, zvláštním odvětvím právního řádu – má vlastní předmět úpravy (soukromoprávní vztahy s mezinárodním, resp. přeshraničním prvkem) a vlastní

²³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/35/ES ze dne 29. června 2000 o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích, Úř. věst. L 200, 8. 8. 2000.

²⁴ Směrnice Rady ze dne 25. července 1985 o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky, Úř. věst. L 210, 7. 8. 1985.

²⁵ PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromého a procesního – aktuální otázky. *Právní rozhled, příloha Evropské právo*, 2003, č. 8, s. 1.

system právních norem, často dokonce kodifikovaný v samostatném zákoníku.²⁶ Nicméně existuje úzké spojení mezi hmotným právem a MPS. Kolizní normy každého státu se totiž pojí k hodnotám, institutům a právním kategoriím národního soukromého práva, hraniční určovatele souvisí mj. s jeho historickým vývojem²⁷.

Ačkoliv, jak bylo ukázáno výše, „právní úprava soukromého práva hmotného ve Společenství zůstává prozatím zcela úkolem členských států, koordinace této úpravy mezi nimi a s orgány třetích států připadá Společenství“.²⁸ EMPS vychází zásadně z rovnosti národních právních řádů členských států; obecně Společenství nemá zájem preferovat právní řád jednoho státu nad jiným, proto se prezentuje, ale zároveň také musí prezentovat jako „nezávislý arbitr“; Je nutné vzít v úvahu, že jednou ze základních zásad, na kterých je založeno Společenství, je zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti (čl.12 SES), proto je nezbytné, aby si toto neutrální postavení zachovalo.

Právní řád Společenství je založený na svých vlastních hodnotách, mezi nimiž jednou z nejvýznamnějších je prostupnost hranic na základě základních svobod, což zahrnuje i prostupnost pro právní akty. Proto musí Společenství skloubit jednak stabilitu „prostoru svobody, bezpečnosti a spolupráce“ při zachování tradičních hraničních určovatelů jednotlivých členských států, jednak se musí vyrovnat s jejich mnohostí a s existencí vlastních hodnot, a tedy tendencí vedoucí k širšímu přijímání cizího práva a jeho institutů.²⁹

EMPS se zabývá třemi klasickými okruhy otázek MPS v evropském kontextu. Upravuje oblast pravomoci (resp. mezinárodní příslušnosti) civilních soudů určitého státu a otázky spolupráce těchto soudů z různých členských států EU; určuje rozhodné právo, jímž se bude řídit daný soukromoprávní vztah a upravuje uznání a výkon cizích soudních a dalších rozhodnutí v soukromoprávních věcech; to vše, je-li přítomen tzv. přeshraniční prvek³⁰ (který může spočívat v subjektu právního vztahu – např. účastníci

²⁶ KUČERA, Z. aj. *Úvod do práva mezinárodního obchodu*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 30 an.

²⁷ Klasickým příkladem je otázka rozdílného pojetí hraničního určovatele národnost, resp. domicil v kontinentálním právu a v common law. Rozdílné pojetí je dáno především historickými příčinami, a to díky fenoménu imigrace – emigrace.

²⁸ BASEDOW, J. *Spécificité et coordination du droit international privé communautaire. Travaux du comité français de droit international privé – années 2002-2004*, Paris, 2005, s. 277.

²⁹ Idem, s. 277 an.

³⁰ V evropském kontextu se obvykle používá označení přeshraniční prvek místo tzv. mezinárodního prvku.

mají různou státní příslušnost; skutečnosti právně významné pro vznik a existenci právního vztahu – smlouva byla uzavřena v zahraničí; v předmětu právního vztahu – nemovitost, která je předmětem smlouvy, je umístěna v zahraničí; nebo se v případě akcesorického právního vztahu hlavní právní vztah řídí cizím právem³¹). Navíc přeshraniční spory musí být situované uvnitř území EU (jedná se o intrakomunitární spory mezi členskými státy).³²

3.2 Význam Amsterodamské smlouvy a pravomoci Společenství v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého

Důležitý předěl v rozvoji EMPS přinesla Amsterodamská smlouva modifikující SES. Přesunula část původního třetího unijního pilíře – Soudní spolupráce ve vnitřních věcech - do SES a nově v ní zakotvila hlavu IV s názvem Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob. Tím došlo k rozštěpení původní matérie, přičemž oblast trestního práva, která „je dosud úzce svázána s vědomím národní suverenity“³³, zůstává nadále v unijním pilíři, zatímco spolupráce v občanskoprávní oblasti byla komunitarizována. Jak ovšem zmiňuje docent Týč³⁴, zvolený název v SES není zcela výstižný, protože celá oblast soukromého práva se skrývá pod označením „jiné politiky“.³⁵ Přenos pravomocí na základě AS umožňuje Společenství poprvé v této oblasti přijímat „koherentní“ legislativu – takové oprávnění výslovně uděluje čl. 65³⁶, který tím překonal problém nedostatku pravomocí, ačkoliv ne úplně přesvědčujícím způsobem.

³¹ KUČERA, Z. aj. *Úvod...* [pozn. 26], s. 18.

³² PAUKNEROVÁ, M. Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropské unii. *Právník*, 2005, č. 12, s. 1423; PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní – aktuální otázky... [pozn. 25], s. 1.

³³ PIKNA, B. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 146.

³⁴ Odborník na problematiku EMPS z právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

³⁵ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor...* [pozn. 8], s. 17.

³⁶ Čl. 65: „Opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem [...], pokud je to nutné k řádnému fungování vnitřního trhu, zahrnují mj.: a) zlepšení a zjednodušení: systému mezinárodního doručování soudních a mimosoudních písemností; spolupráce při opatrování důkazů; uznání a výkonu soudních a mimosoudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech; b) podporu slučitelnosti kolizních norem [...]; c) odstraňování překážek řádného průběhu občanskoprávního řízení [...]“.

Tento článek zakládá novou působnost Společenství pro přijímání opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem podle postupu v čl. 67 (po uplynutí přechodného období v r. 2004 se použije spolurozhodovací procedura, která nechává poměrně široký prostor Evropskému parlamentu, a členské státy ztratí iniciativní pravomoc), ale pouze v míře nezbytné pro řádné fungování vnitřního trhu. Kritérium řádného fungování vnitřního trhu je ovšem pojem velmi obecný a těžko měřitelný, Společenství si tím ponechalo široký prostor k možnosti extenzivního výkladu, které také využívá. Pojem trh „už nelze nyní chápat jen jako ekonomickou kategorii, a proto byl zaveden pojem prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti“³⁷. Proto je zamýšlena i unifikace kolizních norem v oblasti dědického či rodinného práva, které s fungováním vnitřního trhu má společné pramálo.

Je ovšem otázkou, zda Společenství nerozšiřuje své pravomoci až příliš. Otázka výkladu limitujícího kritéria trhu je věc jedna, druhá věc je nutnost vzít ohled i na základní principy ovládající evropské právo jako princip subsidiarity a proporcionality obsažené v čl. 5 SES a v protokolu o jejich používání. Komunitarizace oblasti MPS je v zásadě možná jen v té míře, v jaké jednotlivé problémy nejsou řešitelné na úrovni členských států, a ještě musí být opatření adekvátní sledovaným cílům (tedy neupravovat víc než je nezbytné). Nicméně zůstává na členských státech, nakolik umožní Společenství výkladem rozšiřovat své pravomoci a až kam mu dovolí zajít.

3.2.1 Státy neúčastníci se na hlavě IV SES

Některé členské státy nejsou už od počátku nakloněny myšlence pokročilé integrace v oblasti volného pohybu osob a politik s tím souvisejících - jedná se o Spojené království, Irsko a Dánsko, pro které není závazná hlava IV SES. Zvláštními protokoly, které tvoří přílohu AS a jako závazné jsou připojeny k SES a SEU, je pro ně fakultativně vyloučena aplikace hlavy IV³⁸ a tyto státy se na opatřeních přijatých podle

³⁷ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor...* [pozn. 8], s. 18.

³⁸ Upraveno čl. 69 SES. Je to Protokol o postavení Spojeného království a Irsku, Protokol o použití určitých hledisek článku 14 SES na Spojené království a Irsko a Protokol o postavení Dánska. Hlava IV je totiž úzce spojena s volným pohybem osob a spolupráce v rámci schengenského systému, na němž se Spojené království a Irsko nepodílí, Dánsko má jako člen Schengenu zvláštní postavení, čímž se zabývá i čl. 3 Schengenského protokolu, proto se zdá, že Dánsko je k Schengenu připojeno spíše politicky než právně.

této hlavy nemusí účastnit (resp. proto, aby se účastnily, musí opatření výslovně přijmout). Tato situace je podmíněna jejich vnitrostátní právní úpravou, kdy jejich parlamenty mají poměrně silnou kontrolní pravomoc nad jednáním vládních reprezentantů na poli EU (často jsou vybaveni imperativním mandátem), a opatření s přenášením suverenity na ES.

Spojené království a Irsko není součástí Schengenského prostoru, nicméně možnosti neúčasti nevyužívají, naproti tomu Dánsko tak činí systematicky. Taková situace je ovšem problematická z toho důvodu, že dochází k diferenciaci v rámci EU a ke štěpení jednotné úpravy, která je cílem, a tak unifikace zůstává nedokonalá, jestliže je sjednocována právní úprava pouze některých členských států.³⁹

3.3 Právní prameny evropského mezinárodního práva soukromého

V důsledku komunitarizace v oblasti MPS dochází k přijímání komunitárních právních předpisů (vyjmenované čl. 249 SES), které unifikují kolizní normy a normy mezinárodního civilního procesního práva. Zvláštností je to, že unifikace v tomto kontextu znamená úplné „sjednocení, nikoli pouhé sbližování či přibližování právních norem, ke kterému většinou dochází v oblasti soukromého práva hmotného“⁴⁰. Právní základ poskytuje čl. 61 písm. c) ve spojení s čl. 65, na základě postupu podle čl. 67.

Členské státy zcela nebo alespoň částečně přenesly v těchto oblastech své pravomoci na Společenství – čl. 61 písm. c) ve spojení s čl. 65 SES. Potom je na Společenství a nikoliv na členských státech, aby vstupovalo do mezinárodních vztahů a uzavíralo mezinárodní závazky.

Tyto oblasti se ale zároveň částečně kryjí s oblastí působnosti Haagské konference mezinárodního práva soukromého (HKMPS)⁴¹⁴². Ukázalo se proto jako nezbytné, aby

³⁹ PAUKNEROVÁ, M. Perspektivy... [pozn. 32], s. 1425.

⁴⁰ PAUKNEROVÁ, M. Perspektivy... [pozn. 32], s. 1422.

⁴¹ Jedná se o mezivládní organizaci, jejímž cílem je unifikace kolizních norem pomocí mnohostranných mezinárodních smluv, poprvé svolána r. 1893 nizozemskou vládou z iniciativy M.C.Assera; je subjektem MPV a její statut vstoupil v platnost 15. 7. 1955.

se Společenství stalo členem HKMPS a zúčastnilo se plně přijímání mezinárodních smluv v jejím rámci a vykonávalo svou vnější pravomoc v této oblasti. 5. 10. 2006 proto přijala Rada EU rozhodnutí o přistoupení Společenství k Haagské konferenci o mezinárodním právu soukromém⁴³. Doposud mohly být členy HKMPS pouze suverénní státy, v červnu 2005 přijala ovšem Diplomatická konference HKMPS na základě konsensu změny Statutu HKMPS, které umožňují přistoupení organizace regionální hospodářské integrace – tj. např. Společenství. HKMPS přijala formální rozhodnutí o přijetí Společenství za svého člena 3. 4. 2007⁴⁴.

Právní důsledky takového kroku jsou důležité – nově přijaté mezinárodní závazky jsou závazné nejen pro členské státy, ale stávají se také součástí komunitárního práva. Protože Společenství bude zřejmě mít zájem na tom, aby úprava byla ve všech členských státech jednotná, upraví danou oblast komunitárními nástroji (nařízeními nebo směnicemi) a jako takové budou muset být aplikovány a vykládány. Zároveň zde získává pravomoc ESD (nejen k aplikaci a výkladu právních předpisů podle čl. 249 SES, ale i mezinárodních smluv nově přijatých v rámci HKMPS). Nemá to nicméně vliv na vztahy, ve kterých vystupuje nečlenský stát.

Co se týče mezinárodních smluv přijatých ještě před tím, než se Společenství stalo členem HKMPS, záleží, zda se Společenství rozhodne přistoupit i k těmto mezinárodním smlouvám a za účelem jejich provedení přijmout sekundární akty komunitárního práva – pak budou důsledky obdobné.

⁴² Např. Úmluva (Haagské konference) o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině z roku 1965 a Nařízení Rady (ES) č. 1348/2000 ze dne 29. května 2000 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech, Úř. věst. L 160, 30. 6. 2000; Úmluva (Haagské konference) o provádění důkazů v cizině z roku 1970 a Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech, Úř. věst. L 174, 27. 6. 2001.

⁴³ 2006/719/ES: Rozhodnutí Rady o přistoupení Společenství k Haagské konferenci o mezinárodním právu soukromém ze dne 5. října 2006, Úř. věst. L 297, 26. 10. 2006.

⁴⁴ Dánsko ovšem není vázáno Rozhodnutím Rady o přistoupení Společenství k HKMPS, nicméně zůstává členem HKMPS jako suverénní stát.

3.3.1 Prameny na základě SES

Čl. 249 upravuje sekundární prameny komunitárního práva (oblasti mezinárodního práva soukromého se týkají především nařízení⁴⁵ a některé směrnice obsahující speciální kolizní normy⁴⁶). Pro přijetí opatření v této oblasti je stále možné využít i původní postup pro harmonizaci práva podle čl. 95 SES, který slouží ke sblížení právních a správních předpisů členských států, které mají za cíl zajistit vytvoření a fungování vnitřního trhu – ve vztahu k němu je čl. 65 *lex specialis*. Sekundárním komunitárním právním předpisům obvykle předcházejí předpisy terciární, tedy mezinárodní úmluvy uzavřené mezi členskými státy, které jsou ale s rozšířením působnosti Společenství postupně přeměňovány na nařízení. Stěžejní právní předpis v oblasti kolizní úpravy smluvního závazkového práva – ŘÚ – ovšem nadále zůstává ve formě mezinárodní úmluvy, nicméně připravované nařízení Řím I už je v pokročilém stadiu projednávání.

Nařízení je převládající formou úpravy, protože vede ke skutečnému sjednocení právních norem, navíc působí pouze mezi členskými státy a účelem úpravy v této oblasti je úprava právních vztahů na komunitární úrovni. Naproti tomu směrnice jsou po transpozici do národního práva už aplikovány obecně, tedy na všechny právní vztahy.

V případě přeměny ŘÚ do instrumentu sekundárního komunitárního práva ovšem zvolení formy nařízení není úplně bezproblémové. ŘÚ je totiž koncipována jako nástroj *erga omnes*, čili neplatí výhradně pro členské státy, ale použije se i ve vztazích s nečlenskými státy, proto musí jít o nařízení, které vlastně bude eliminovat národní úpravu.

Docent Týč se domnívá, že v tomto případě se jedná o typický vhodný případ pro tzv. rigidní směrnici⁴⁷, nicméně podle mého názoru je třeba především zohlednit právní

⁴⁵ Nařízení Brusel I [pozn.10]; nařízení Brusel II bis [pozn.10]; Nařízení Rady (ES) č. 1348/2000 ze dne 29. května 2000 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech, Úř. věst. L 160, 30. 6. 2000; Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení, Úř. věst. L 160, 30. 6. 2000, apod.

⁴⁶ Směrnice 93/13/EHS a směrnice 97/7/ES [pozn.16]; Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu), Úř. věst. L 178, 17. 7. 2000, apod.

⁴⁷ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor...*[pozn. 8] , s. 23.

jistotu účastníků a zajistit, aby se bez ohledu na dožádaný soud používaly stejné vnitrostátní předpisy. To souhlasí i s logikou bruselských nařízení, která sjednocují procesní pravidla a zjednodušují podmínky pohybu soudních rozhodnutí. Jestliže jakýkoli dožádaný soud členského státu použije stejný právní řád pro své rozhodnutí, odstraní se další důvod pro odmítání uznání a vykonání cizího rozhodnutí a zdokonalí se jednotný evropský justiční prostor.

3.3.2 Role Evropského soudního dvora

Platné a závazné právní předpisy ES koexistují na území členských států, tj. i ČR, s národními právními předpisy. Jednotný výklad komunitárního práva zajišťuje ESD a Soud prvního stupně – zejména v rámci institutu řízení o předběžné otázce podle čl. 234. Zároveň pro skutečně účinnou a užitečnou aplikaci komunitárního práva vytvořil ESD ve své judikatuře několik aplikačních zásad. „ESD sice právo jako takové netvoří, avšak dává relativně obecně formulovaným pravidlům konkrétní obsah, což se při faktickém (nikoli právním) závazném charakteru jeho rozhodnutí jeví jako tvorba práva“⁴⁸.

3.3.2.1 Obecné interpretační zásady Evropského soudního dvora

Jednou z nejvýznamnějších aplikačních zásad je zásada přednosti komunitárního práva před národním právem, která vede v případě konfliktu komunitární a národní právní normy k přednostnímu použití komunitární normy.⁴⁹ To zcela platí pro nařízení, nicméně v případě ŘÚ se uplatní klasická pravidla MPV a státy ji podle své vnitrostátní úpravy musí recipovat do svého právního řádu. Tj. v ČR se uplatní pravidla čl. 10 Ústavy.

Další specifickou zásadou je zásada přímého účinku (*l'effet direct*), což znamená, že komunitární norma ovlivňuje přímo postavení subjektů práva členských států a přímo jim zakládá práva (případně ukládá povinnosti)⁵⁰; co se ŘÚ týče, můžeme říct, že má

⁴⁸ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor...* [pozn. 8], s. 380.

⁴⁹ Např. rozs. ESD z 15. července 1964 6/64, Flaminio Costa proti E.N.E.L.; rozs. ESD z 17. prosince 1970 11/70, Internationale Handelsgesellschaft; rozs. ESD z 9. března 1978 106/77, Simenthal II.

⁵⁰ Např. rozs. ESD z 5. února 1963 26/62, Van Gend en Loos; rozs. ESD z 10. října 1973 34/73, Variola; rozs. ESD z 6. října 1970 9/70, Grad, a další.

charakter „self-executing“, tj. není třeba přijmout prováděcí opatření, ale práva a povinnosti můžeme dovodit přímo z jejího textu.

Nepřímo se uplatní zásada tzv. nepřímého účinku, která se nevztahuje k aplikaci komunitárního práva, ale k aplikaci vnitrostátního práva, jež má být interpretováno ve světle ustanovení komunitárních – taková „smířlivá interpretace“ (princip z případu Von Colson⁵¹) předchází dokonce užití zásady přednosti a přímého účinku⁵². Tento princip lze chápat tak, že v případě možnosti výběru z několika vnitrostátních právních norem by soudce v rámci smířlivé interpretace měl zvolit tu, která je nejbližší znění komunitárního textu. Významné rozšíření přinesl případ Marleasing týkající se důvodů neplatnosti společnosti, kde ESD nejen že vybral významově nejbližší normu, ale dokonce upustil od aplikace národního právního předpisu, který odporoval komunitárnímu právu, ačkoliv se jednalo o směrnici, která nemá horizontální přímý účinek.

V případě porušení komunitárního práva členským státem se uplatní zásada jeho odpovědnosti za škodu způsobenou jednotlivci takovým porušením (např. při netranspozici směrnice), čímž je vlastně ještě posílena efektivita komunitárního práva, protože stát se nemůže dovolávat svého pochybení a poškozenému jedinci je zaručena určitá satisfakce.^{53 54}

3.3.2.2 Modifikace v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého

V oblasti MPS ovšem dochází k určité modifikaci. Pro řízení o předběžné otázce se neuplatní obecný čl. 234, ale byl přijat speciální čl. 68 (v rámci hlavy IV), který zužuje možnost národních soudů požádat ESD o rozhodnutí v předběžné otázce (jejíž řešení považuje za nezbytné pro své rozhodnutí v meritu věci) v oblasti právních aktů vydaných v rámci hlavy IV. Mohou tak totiž učinit pouze soudy, jejichž rozhodnutí už

⁵¹ Rozs. ESD z 10. dubna 1984 14/83, Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v Land Nordrhein-Westfalen.

⁵² BETLEM, G. The doctrine of consistent interpretation-managing legal uncertainty. *Oxford J. Legal Stud.*, vol. 22, n. 397, podzim 2002, s. 399.

⁵³ Rozs. ESD z 19. listopadu 1991 ve spojené věci C-6/90 et C-9/90, Franchovich; rozs. ESD z 5. března 1996 ve spojené věci C-46/93 a C-48/93, Brasserie du pecher a Factortame III a další.

⁵⁴ TICHÝ, L. a kol. *Evropské právo...* [pozn. 8], s. 279 an.

nemůže být napadeno opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, navíc na rozdíl od obecné úpravy mají pouze možnost, nikoliv povinnost tak učinit.

Nicméně i v redukované podobě byl institut předběžné otázky pro oblast MPS zakotvený v SES velice důležitý – zvláště z toho důvodu, že ŘÚ nezakládala ESD pravomoc k její interpretaci. V r. 1988 byly sice podepsány dva protokoly svěřující interpretační pravomoc ESD, účinnosti nabyly ovšem až k 1. 8. 2004⁵⁵. Vzhledem k tomuto krátkému časovému období zatím neexistuje judikatura ESD týkající se ŘÚ jako je tomu např. v případě BÚ, nicméně v zájmu jednoty, kterou tvoří BÚ, resp. bruselská nařízení, a ŘÚ bude zřejmě možné a rozhodně vhodné opřít se o stávající judikaturu ohledně BÚ.

3.4 Historický vývoj evropského mezinárodního práva soukromého

EMPS nevzniklo s AS, vyvíjelo se už dlouho předtím, revoluční význam AS spočívá v rozšíření možností a zrychlení jeho vývoje. V první etapě vývoje EMPS došlo nejprve k uzavření BÚ a ŘÚ, nástrojů se všeobecnou působností, které inspirovaly mnohé národní právní řády. Přes jejich úzký vztah se Společenstvím nelze ovšem přehlédnout, že byly uzavřeny na poli mezinárodního práva veřejného, tedy ze spolupráce mezi státy, které zůstaly suverény a bylo zcela na nich, zda přijmou tyto úmluvy, či nikoli.

BÚ byla přímým produktem čl. 293⁵⁶, který umožňuje členským státům mezi sebou uzavřít úmluvu pro zlepšení spolupráce v určitých oblastech, naproti tomu ŘÚ není *stricto sensu* založena na čl. 293 SES, nicméně je považována za „přirozeného následníka“ BÚ,⁵⁷ ostatně ona sama ve své preambuli vyjadřuje vůli dále „pokračovat v práci na sjednocení práva v oblasti MPS, která již byla ve Společenství [...] vykonána“.⁵⁸

⁵⁵ Protokoly svěřují pravomoc ESD výkladu ŘÚ, přístupových smluv k ŘÚ a těchto Protokolů a vyjmenovávají národní soudy, které se na ESD mohou obrátit s předběžnou otázkou (tj. pro ČR Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud).

⁵⁶ Čl. ex-220.

⁵⁷ GIULIANO, M., LAGARDE, P. Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations z 31. 10. 1980, Official Journal 1980 C-282/1.

⁵⁸ Preambule ŘÚ.

Po přijetí BÚ v r. 1968 se z iniciativy zemí Beneluxu konaly další schůzky, kde se řešil postup harmonizačních prací ohledně kolizních norem. Od r. 1970 působila Skupina pro harmonizaci pod vedením předsedy Phillippa Jenarda, za účasti pozorovatelů z HKMPS a Komise Beneluxu pro sjednocení práva. Brzy (v červnu 1972) byl vypracován návrh úmluvy o právu použitelném pro smluvní a mimosmluvní závazkové právní vztahy, nicméně v r. 1978 s ohledem na další rozšiřování ES došlo ke změně původní koncepce a stávající návrh byl zúžen pouze na smluvní závazky a zároveň se začalo s vyjednáváním o další úmluvě ohledně mimosmluvních závazků. Konečný návrh Úmluvy o právu použitelném na smluvní závazkové vztahy byl přijat a otevřen k ratifikacím 19. 6. 1980 v Římě a po dosažení minimálního počtu sedmi ratifikací vstoupil v platnost 1. 4. 1991.

Následkem kvalitativní změny, kterou přinesla AS, se vývoj začal ubírat trochu jiným směrem. Nadále, je tato oblast upravována komunitárními nástroji podle čl. 249 SES a původní úmluvy jsou postupně přepracovávány do nařízení.

Nedostatek jednotné kolizní úpravy v oblasti mimosmluvních závazků by měl být překonán přijetím nařízení Řím II – 22. 3. 2003 Evropská komise předložila návrh, ke kterému v roce 2004 přijala stanovisko Evropská hospodářská a sociální rada a v r. 2005 se vyjádřil i Evropský parlament (který přijal 54 pozměňovacích návrhů). Vypadá to tedy, že v poměrně blízké době už můžeme očekávat přijetí nařízení o mimosmluvních závazcích.

Ohledně transformace ŘÚ do nařízení Řím I a její modernizace, vydala Komise 14. 1. 2003 Zelenou knihu⁵⁹, v níž vyzvala zainteresované strany, aby se vyjádřily k aktuálnímu stavu v oblasti smluvního práva, budoucnosti ŘÚ a problematice obsahu zamýšleného nařízení. Na základě reakcí na ni, podnětů z veřejného slyšení v Bruselu z r. 2004 a stanovisek Evropské hospodářské a sociální rady⁶⁰ a Evropského parlamentu⁶¹ předložil 15. 12. 2005 Evropský parlament spolu s Radou a Komisí

⁵⁹ COM/2002/654 final - Green paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation.

⁶⁰ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k Zelené knize o přeměně ŘÚ z r. 1980 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy na nástroj Společenství a její modernizaci. INT/176 ze dne 29. 1. 2004

⁶¹ Usnesení EP o výhledech na sblížení ustanovení procesních právních předpisů v občanskoprávních věcech v EU (KOM/2002/654 - KOM/2002/746 – C5-0201/2003 – 2003/2087 (INI)), A5-0041/2004)

konečný návrh nařízení Řím I⁶². Návrh mění formu původní úmluvy, přepracovává a modernizuje ji. Nicméně zatím ŘÚ nadále zůstává základním aktuálním pramenem v oblasti kolizní úpravy smluvního závazkového práva.

4. Římská úmluva⁶³

Úmluva sjednocuje kolizní normy jednotlivých smluvních států, a tak zcela nahrazuje jejich národní MPS a vytváří jednotné MPS.⁶⁴ Odpovídá v zásadě trojí potřebě – 1) napravit problémy vyplývající z rozdílných kolizních norem smluvních států, 2) překonat potíže spojené s nedostatečnou unifikací hmotného práva a 3) napravit nedostatečnou unifikaci kolizních norem⁶⁵. Před jejím přijetím totiž existovala velká variabilita úpravy – např. všechny státy přiznávaly určité místo volbě práva, která je velmi příznačná pro oblast smluvních závazkových vztahů, ale její míra, stejně jako forma se lišily. Obdobně odlišné byly i hraniční určovatele uplatňující se při absenci volby práva.

Zajímavé je, že už před svým vstupem v platnost měla určité účinky. Přijímaly ji jednak některé národní soudy (např. pařížský Cour d'appel ve sporu týkajícím se pracovní smlouvy⁶⁶ či lucemburský soud Tribunal d'arrondissement v rozsudku z 14. 7. 1988 použil úmluvu na smlouvu uzavřenou v r. 1984 s odůvodněním, že úmluva pouze potvrzuje mechanismy lucemburského MPS) a dokonce ESD se v rozhodnutí *Arcado c/ SA Haviland*⁶⁷ odvolal mj. na čl. 10 odst. 1 písm. c) ŘÚ, aby určil, zda se jedná o spor v ze smlouvy ve smyslu čl. 5 odst. 1 BÚ; Giuliani a Lagarde ve své důvodové zprávě k ŘÚ předvíдали, že bude vystupovat z titulu „raison écrite“ (důvod na základě písemného znění)⁶⁸. Jednak pět členských států ES⁶⁹ úmluvu transponovalo do svého

⁶² Návrh nařízení EP a R o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), KOM/2005/0650 v konečném znění COD 2005/0261.

⁶³ Podepsána 19. 6. 1980, vstup v platnost 1. 4. 1991.

⁶⁴ Tato technika je charakteristická pro většinu Haagských úmluv vypracovaných na poli HKMPS.

⁶⁵ GAUDEMET-TALLON, H., Komentář k ŘÚ, 1996. *Collection des Juris-Classeurs, vol. 7 (Europe Traitée)*, Paris: LexisNexis, 2006, n.1.

⁶⁶ Rozs. Cour d'appel de Paris z 27. listopadu 1986, *Rev.critique du DIP*, 1988, s. 314.

⁶⁷ Rozs. ESD z 8. března 1988 9/87, SPRL *Arcado v. SA Haviland*.

⁶⁸ GIULIANO, M., LAGARDE, P. Report... [pozn. 57], s. 38.

⁶⁹ Dánsko, Lucembursko, SRN, Belgie, Velká Británie.

národního právního řádu. Znění čl. 28 al. 2 takovou transpozici v zásadě umožňuje, nicméně např. v případě Německa došlo k vypuštění několika ustanovení, a tím k jejímu zkreslení.

4.1 Obecná ustanovení - charakter úmluvy a její působnost

Nahrazením národních úprav MPS se ŘÚ stává jednotným zákonem MPS mezi členskými státy. Má tzv. univerzální charakter, protože právní řád, který určí, může být i právním řádem nečlenského státu (aplikuje se erga omnes), čímž se odlišuje od jiných komunitárních institutů v této oblasti (zejména BÚ a bruselských nařízení), které jsou jako celek aplikovatelné pouze intrakomunitárně – tj. na osoby mající bydliště na území ES.

Přijetím ŘÚ státu vzniká závazek z MPV zajistit její aplikaci na svém území, zvláště před soudními orgány (protože ohledně povinné aplikace rozhodci panuje nejistota a spíše převládá názor, že úmluva v tomto případě není aplikovatelná ex officio, nicméně rozhodci ji mohou aplikovat fakultativně, protože „kolizní normy této úmluvy obsahují rozumné hraniční určovatele, široce přijímané mezinárodním společenstvím“⁷⁰).

Působnost úmluvy má trojí rozměr: teritoriální, časový a materiální.

4.1.1 Teritoriální a časová působnost

Funchalská úmluva z r. 1992 zrušila původní čl. 27 týkající se teritoriální působnosti, nyní se proto využívá řešení z hlediska MPV, tedy úmluva platí na území spadajících pod jurisdikci smluvních států, nicméně neaplikuje se pro Grónsko, stejně jako pro území vyjmenovaná v příloze II k SES.

Časová působnost upravená v čl. 29 upravuje jednak obecný vstup úmluvy v platnost (po dosažení sedmi ratifikací, tedy v r. 1991), jednak vstup v platnost pro jednotlivé smluvní státy, který se odvíjí od jejich vlastní ratifikace. Navíc je zakotven

⁷⁰ Rozs. MOK č. 7205/1993, *JDI II*, 1995, s. 1032, pozn. IDOT, L.

obecný princip zákazu retroaktivity, tzn. úmluva se vztahuje až na smlouvy uzavřené po dni vstupu úmluvy v platnost pro daný členský stát.

4.1.2 Materiální působnost

Z hlediska materiálního se úmluva vztahuje na smluvní závazky týkající se občanskoprávních a obchodních věcí⁷¹, které obsahují mezinárodní prvek. Úmluva sama nedefinuje pojem smluvního závazku, proto úkol určit povahu závazku připadá každému soudci vykládajícímu úmluvu, přičemž musí vzít v úvahu požadavek čl. 18 jednotného výkladu⁷². Může se opřít o interpretaci ESD týkající se věcné působnosti BÚ, kdy ESD v klíčových rozsudcích *Peters v. Zuid*⁷³, *Arcado a Jakob Handte*⁷⁴ zdůraznil, že pojem smluvního závazku je třeba vykládat nezávisle na národních právních řádech, tedy nezávisle na klasifikaci právního vztahu podle národního práva. Účelem je totiž zajistit uniformní aplikaci tak, aby průměrně dobře informovaný (normally well-informed) účastník byl schopný předvídat, na jaký soud se může obrátit, resp. před jakým soudem může být stíhán.

Některé okruhy otázek, taxativně vyjmenované v čl. 1 odst. 2, 3 a 4, jsou ovšem z dosahu aplikace ŘÚ vyloučeny. Jedná se zejména o otázky týkající se osobního statutu a způsobilosti fyzických osob k právům a právním úkonům, závazky vznikající z dědění a závěti, z rodinných a jiných příbuzenských vztahů, včetně vyživovací povinnosti k dětem nemanželského původu, z procesních smluv (prorogační a derogační smlouvy a doložky) nebo právní vztahy vzniklé ze zastupování či týkající se práva společností. Dále jsou zmíněny trusty, dokazování a některé pojišťovací smlouvy (na

⁷¹ ŘÚ sama výslovně nespécifikuje, že se jedná o věci občanskoprávní a obchodní, ale lze to dovodit z preambule; nařízení Řím I už to uvádí výslovně.

⁷² Podle tohoto článku je třeba brát ohled na mezinárodní charakter úmluvy a usilovat o určitou soudržnost mezi judikaturou jednotlivých národních soudů, což by mělo dát stranám možnost odvolat se tak i na judikaturu soudů jiných států. V praxi je takový požadavek ovšem těžko realizovatelný, protože předpokládá, aby národní soudci měli rozsáhlé znalosti judikatury každého smluvního státu, proto je spíš smyslem, aby soudci neinterpretovali Úmluvu způsobem přímo protirečícím judikatuře jiného smluvního státu - DE MATOS, A.-M. *Les contrats transfrontières conclus par les consommateurs au sein de l'UE*. Université de droit, d'économie et de sciences d'Aix-Marseille, 2001, s. 72.

⁷³ Rozs. ESD z 22. března 1983 34/82, *Martin Peters Bauunternehmung GmbH v Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging*.

⁷⁴ Rozs. ESD z 17. června 1992 C-26/91, *Jakob Handte & Co. GmbH v Traitements Mécano-chimiques des Surfaces SA*.

kteřé dopadají komunitární směrnice, tj. pojistné riziko je umístěno na území členského státu).

Důvody vyloučení jsou různé. V případě určení osobního statutu bylo problematické dosáhnout konsensu kvůli rozdílným pojetím mezi zeměmi kontinentálního práva a zeměmi common law, resp. i v rámci jednotlivých systémů, proto se řešení této otázky ponechalo národním právním řádům. V případě dalších vyloučených právních vztahů se zohlednil jednak zvláštní charakter těchto vztahů (závazky z rodinných a příbuzenských vztahů, které jsou do značné míry osobní, nikoliv majetkové), a jednak existence unifikované, popřípadě harmonizované úpravy v dané oblasti (Ženevské úmluvy ohledně směnec a šeků, Haagská úmluva o zastoupení, mezinárodní úmluvy z oblasti arbitráže, apod).

Otázka je, zda se ŘÚ vztahuje také na předmluvní ujednání. Národní právní řády se totiž v tomto ohledu značně liší – např. francouzské právo považuje odpovědnost z předmluvního jednání za deliktní, naproti tomu v německém právu se jedná o culpa de contrahendo, tedy o odpovědnost smluvní. Úmluva v tomto ohledu mlčí, nicméně návrh nařízení Řím I tuto otázku už řeší a závazky vyplývající z předmluvního ujednání výslovně z působnosti nařízení vylučuje.

4.2 Konkrétní ustanovení⁷⁵

Úmluva je založena na třech základních pilířích úpravy – jsou to jednak obecné hraniční určovatele, jednak zvláštní hraniční určovatele a jednak výjimky z těchto dvou kategorií.

⁷⁵ Nebudu se snažit vyložit detailním způsobem všechny instituty ŘÚ, protože to není hlavním obsahem práce, ale spíše se zaměřím na ty instituty, které následně doznají změny v připravovaném nařízení Řím I, abych mohla dokumentovat posun ve vývoji.

4.2.1 Obecné hraniční určovatele

4.2.1.1 Volba práva

Základním principem ovládajícím smluvní závazkové právo je autonomie vůle stran, smluvně závazkové vztahy jsou obvykle regulovány dispozitivními normami, které ponechávají velký prostor účastníkům smlouvy. Jedním z projevů autonomie vůle ve specifické situaci přítomnosti mezinárodního prvku je možnost účastníků zvolit si právní řád, kterým se bude řídit jejich právní vztah. Institut volby práva totiž zabezpečuje nutnou míru předvídatelnosti a právní jistoty účastníků vztahů s mezinárodním prvkem a zároveň jim umožňuje určit právní úpravu, která nejlépe odpovídá jejich představám⁷⁶.

Volba práva upravená ŘÚ je kolizní a neomezená, tzn. že strany si mohou zvolit i právo bez objektivní souvislosti s danou smlouvou a zároveň na základě volby jiného právního řádu vyloučit z právní regulace vlastní kogentní normy, tj. zvolené právo se aplikuje tak jako právo určené pomocí jiných hraničních určovatelů⁷⁷.

Zvolené právo není „petrifikované“, ale je třeba přihlížet k jeho změnám. Jestliže strany vloží stabilizační doložku, musí být platná z hlediska vybraného práva⁷⁸ (taková doložka je ovšem uznávána v mezinárodní obchodní arbitráži).

Volba práva může být výslovná (písemně či ústně) nebo tacitní, ale musí být vyjádřena „dostatečně určitě z hlediska znění smlouvy či okolností případu“⁷⁹, čímž je vyloučeno hledání hypotetické vůle stran.

⁷⁶ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor...* [pozn. 8], s. 61-62.

⁷⁷ Kolizní volba práva je mladší variantou volby práva. Proti ní stojí tzv. materiální volba práva, kde její platnost závisí na hmotněprávních ustanoveních právního řádu, který by byl jinak (pokud by nedošlo k volbě práva) rozhodný pro daný právní poměr. Tzn., že volba je omezena kogentními normami daného právního řádu a strany si mohou zvolit právo pouze v rámci dispozitivních norem. viz KUČERA, Z. aj. *Mezinárodní právo soukromé*. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s.130.

⁷⁸ LAGARDE, P. Le nouveau droit international privé pour des contrats. *Rev. critique du DIP*, 1991, s. 302-303.

⁷⁹ GIULIANO, M., LAGARDE, P. Report... [pozn. 57].

4.2.1.2 Limity volby práva

Strany jsou nicméně ve své volbě určitým způsobem limitovány. Je připuštěna pouze volba právního řádu některého státu a musí se jednat o právo pozitivní (tedy ne např. zrušený zákon). Postupně se ovšem objevila kritika, že takové řešení je příliš omezující, zvláště s rozvojem používání nestátních prostředků, které si vytvořila mezinárodní obchodní praxe (např. mezinárodní obchodní zvyklosti) nebo zásad vypracovaných na půdě institucí zabývajících se sjednocením soukromého práva (Zásady UNIDROIT, Principy evropského smluvního práva).

Dále existují omezení daná ustanoveními, od kterých se nelze odchýlit – je nutné nicméně rozlišovat: a) povinný respekt kogentních norem (dispositions impératives) státu, se kterým jsou výlučně spojeny všechny prvky smlouvy (mezinárodní prvek je vlastně dán pouze volbou cizího právního řádu) – čl. 3 odst. 3 ŘÚ; a b) imperativní normy, normy nutně použitelné (lois de police, mandatory rules) – čl. 7 ŘÚ – ŘÚ nestanoví jejich definici, ta vychází z národního práva (obvykle se jedná o předpisy ze správního a finančního práva, jimiž státy zasahují do soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem⁸⁰), nicméně je třeba se vyhnout příliš široké koncepci, která by vedla k systematické aplikaci práva soudu (lex fori). Imperativní normy jsou totiž projevem unilaterálního přístupu k úpravě vztahů s mezinárodním prvkem, kdy hledají oblast působnosti právní normy daného státu a o použití právních řádů jiných států se nezajímají.

Úmluva výslovně umožňuje plnou aplikaci imperativních norem lex fori, implicitně vyplývá, že imperativní normy lex causae budou aplikovány také (protože ustanovení lex causae se aplikují, ať jsou imperativní, nebo ne)⁸¹. Zároveň ovšem dává možnost vzít v úvahu též imperativní normy třetího státu, s níž věcné okolnosti případu

⁸⁰ KUČERA, Z. aj. *Mezinárodní právo soukromé...* [pozn. 77], s. 233 an.. Může se jednat i o některé normy občanského, obchodního, rodinného nebo zejména pracovního práva – např. normy zákoníku práce upravující maximální týdenní pracovní dobu, některé normy týkající se bezpečnosti práce, normy upravující práva k nehmotným statkům, apod. Tyto normy se použijí v rámci svého předmětu úpravy vždy – předtím než se určí rozhodné právo - nemohou být nahrazeny, a to bez ohledu na to, kterým právem se bude řídit daný vztah.

⁸¹ Úmluva je založena na principu široké aplikace lex causae – obligačního statutu smlouvy. Právo určené jako rozhodné pro smlouvu se použije zejména na její výklad, plnění závazků ze smlouvy, důsledky porušení těchto závazků včetně určení škody, na způsoby zániku závazků a na důsledky neplatnosti smlouvy.

úzce souvisí, přičemž je třeba zvážit „jejich povahu a účel jakož i důsledky, které by mohly z jejich použití či nepoužití vyplynout“⁸². Inspirací pro takové ustanovení je vzájemná důvěra a reciprocita mezi smluvními státy.⁸³ Např. profesor Lagarde ve své studii návrhu švýcarského ZMPS upozorňoval na výhody aplikace imperativních norem třetího státu, neboť, jak uvedl, je to vhodný prostředek boje proti obcházení zákona. Na druhou stranu je to ovšem určité zasahování do suverenity států, protože tyto normy upravují pro stát poměrně důležité otázky, proto ŘÚ používá velmi opatrnou formulaci, která dává velký prostor k uvážení soudcům, navíc státy mají možnost přijmout výhradu k tomuto článku (čehož využilo Lucembursko, SRN a Spojené království).

Podmínkou aplikace imperativních norem třetího státu je, že s ní věcné okolnosti případu souvisí – „musí se jednat o skutečnou souvislost (genuine connection), pouhé vágní spojení nestačí“⁸⁴, kterou odůvodňují konkrétní aspekty smlouvy (např. v případě imperativních norem týkajících se plnění ze smlouvy je třetí stát locus solutionis – místo plnění, nestačí, že je locus contractus – místo uzavření smlouvy⁸⁵).

V rovině aplikace (tj. po určení lex causae a relevantních imperativních norem státu soudu, resp. třetí země) se uplatní korektiv výhrady veřejného pořádku podle čl. 16 ŘÚ. Soudce tento korektiv musí posuzovat in concreto, protože je to teprve aplikace rozhodného práva, která je proti veřejnému pořádku, nikoliv rozhodné právo samo. Oproti imperativním normám, jimiž se sleduje aktivní prosazení důležitých společenských zájmů, je výhrada veřejného pořádku jakousi pasivní pojistkou pro případ, že použití určeného cizího rozhodného práva by se přičilo základním zásadám společenského a státního zřízení a právního řádu⁸⁶.

Zároveň jsou strany ve své volbě limitovány výslovně u některých smluvních typů, tj. spotřebitelských smluv a individuálních pracovních smluv, u nichž je volba práva materializována, protože strany musí respektovat kogentní ustanovení právního řádu, který by byl bez provedené volby aplikovatelný. Uplatní se zde tedy zvláštní hraniční určovatele, které jsou speciální k obecným hraničním určovatelům.

⁸² Čl. 7 odst. 1 ŘÚ.

⁸³ GIULIANO, M., LAGARDE, P. Report... [pozn. 57].

⁸⁴ Idem.

⁸⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. Article 7 (1) of the European Contracts Convention: Codifying the Practice of Applying Foreign Mandatory Rules. *Harvard L.Rev.*, červen 2001, s. 2475.

⁸⁶ KUČERA, Z. aj. *Mezinárodní právo soukromé...* [pozn. 77], s. 236.

4.2.1.3 Náhradní hraniční určovatele v případě neexistence volby práva

Jestliže si strany z různých důvodů rozhodné právo nezvolily, ŘÚ stanoví pravidla, jak toto právo určit. Je postavena na kompromisu mezi požadavkem flexibility a předvídatelnosti – v čl. 4 odst. 1 stanoví obecné flexibilní kritérium, že „smlouva se řídí právem země, s níž nejužěji souvisí“, které v následujících odstavcích doplňuje objektivními domněnkami.

Kritérium nejužšího spojení lze velmi snadno adaptovat na nejrůznější situace, nicméně samo nelokalizuje dostatečně přesně smlouvu do některého právního řádu, proto jej někteří autoři ani nepovažují za hraničního určovatele⁸⁷. Jiní autoři – např. Heuzé⁸⁸ – jej ztotožňují se subjektivní lokalizací smlouvy, kterou ale považují za slabší než právo určené na základě objektivních kritérií. Heuzé se v tomto případě vyjadřoval k rozsudku francouzského Cour de Cassation z r. 1989 týkajícího se sporu mezi francouzskou a švýcarskou společností, které mezi sebou uzavřely smlouvu o zprostředkování a jako rozhodné zvolily (mlčky) alžírské právo, které ovšem smlouvu o zprostředkování neumožňuje, a tedy podle něj byla neplatná. Autor došel k názoru, že na základě subjektivní interpretace vůle stran nelze dojít k neplatnosti smlouvy, nicméně pokud by se soud opřel o objektivní kritéria (vyjádřená v čl. 4 ŘÚ odst. 2, 3 a 4), mohl by neplatnost prohlásit.

Objektivní kritérium nejužšího spojení je založeno na pojmu „charakteristického plnění“ – smlouva nejužěji souvisí s právem země, v níž má bydliště strana, která poskytuje plnění charakteristické pro smlouvu⁸⁹. Odůvodnění je takové, že povinnosti poskytovatele charakteristického plnění jsou složitější než povinnosti druhé strany (ta má pouze poskytnout peníze), navíc v obchodních vztazích může poskytovatel charakteristického plnění očekávat, že všechny jeho smlouvy se budou řídit stejným právem. Zvláštní domněnky jsou stanoveny pro smlouvy, jejichž předmětem je nemovitost, a smlouvy o přepravě zboží.

⁸⁷ Idem, s. 119 – je to „pouze obecně formulovaná vlastnost vztahu mezi právním poměrem a právem, jehož se má použít“, nikoliv dostatečně určitá a specifická skutečnost.

⁸⁸ HEUZÉ, COURBE, P. *Commentaire d'arrêt. Rev. critique du DIP*, n. 3, červenec-září 1990, s. 735.

⁸⁹ Tato konstrukce ovšem není nikterak nová a ojedinělá – využívá ho např. švýcarský ZMPS a zejména český ZMPS v § 10, který je založen na zásadě rozumného uspořádání vztahu, která odpovídá charakteristickému plnění.

Zvláštní ustanovení o výjimce přináší čl. 4 odst. 5 – potlačuje aplikaci domněnek z předchozích odstavců čl. 4, pokud není možné určit předmět plnění nebo z okolností jako celku vyplývá, že smlouva úzeji souvisí s jinou zemí. Je to jakási výjimečná pojistka flexibility, která nechává velmi široký prostor pro uvážení soudce, jejíž užití má být ovšem skutečně výjimečné⁹⁰.

Jako všechny výjimky je třeba ji vykládat restriktivně – pro srovnání můžeme uvést judikaturu ESD týkající se výkladu čl. 16 odst. 1 BÚ (výlučná soudní příslušnost ve sporech ohledně práv týkajících se nemovitosti) v rozsudku Rösler⁹¹. V daném případě se jednalo o spor ohledně nájmu nemovitosti na prázdniny. Soud rozhodl, že vzhledem k nebezpečí dalšího rozšiřování výjimek z obecného pravidla čl. 16 odst. 1 BÚ a následnému snížení právní jistoty účastníků dopadá výlučná příslušnost na všechny nájmy nemovitostí bez ohledu, zda se jedná o krátké, či dlouhé časové období. Naproti tomu spory *pouze nepřímo spojené* s nájmem (ztráta potěšení z dovolené a cestovní výlohy) nespádají pod tento článek.

Jestliže by tedy smlouva pouze nepřímo souvisela s některým právním řádem, bylo by vhodné *in concreto* hledat právní řád, se kterým by byla spojena úzeji.

4.2.2 Zvláštní hraniční určovatele

Tyto hraniční určovatele jsou vyjádřeny v čl. 5 a 6 ŘÚ a vztahují se na spotřebitelské a individuální pracovní smlouvy. Jejich smyslem je najít vhodnou úpravu vztahů, kde zájmy stran nejsou totožné, a zajistit ochranu straně, která je ze sociálně-ekonomického hlediska považována za slabší stranu smluvního vztahu.⁹² V obou případech je jako přednostní kritérium uvedena volba práva, nicméně autonomie vůle účastníků je limitována. Jestliže si strany nezvolí právo, použije se zvláštní hraniční určovatel, odlišný od obecné úpravy v čl. 4, a sice obvyklé bydliště spotřebitele, resp. obvyklé místo výkonu práce nebo umístění provozovny, u níž je zaměstnanec zaměstnán v případě, že nevykonává obvykle svou práci v jedné zemi.

⁹⁰ LAGARDE, P. Le nouveau droit international privé... [pozn. 78], s. 310.

⁹¹ Rozs. ESD z 15. ledna 1985 241/83, Erich Rösler v Horst Rottwinkel.

⁹² GIULIANO, M., LAGARDE, P. Report... [pozn. 57].

4.2.2.1 Spotřebitelské smlouvy

Úprava koresponduje s vývojem ochrany spotřebitele v národních právních řádech a na komunitární úrovni – v této souvislosti je ovšem třeba poukázat na to, že ochrana spotřebitele na komunitární úrovni je zabezpečena především pomocí hmotněprávní úpravy ve směrnicích⁹³, které obsahují i některé kolizní normy⁹⁴ (státy jsou zavázány přijmout opatření zajišťující spotřebiteli ochranu poskytovanou směrnicí, jestliže smlouva úzce souvisí s územím členských států) a tyto jsou speciální ke kolizním normám v ŘÚ. Státy ovšem mají při transpozici směrnic volnost při výkladu kritéria „úzké souvislosti“, který tak může být jiný než kritéria obsažená ve směrnici. Např. francouzský zákonodárce v čl. 135-1 C.Cons. vymezuje souvislost podle toho, kde je „smlouva navržena, uzavřena či vykonána“, což může být příliš úzký výklad. Srovnání s českým zákonodárcem není možné, protože tento požadavek směrnice do českého práva nepromítl.

Text ŘÚ je postavený na restriktivní koncepci spotřebitele - chrání finálního spotřebitele, tj. osobu jednající za účelem, který je cizí její profesní aktivitě. Proto ten, kdo jedná pro potřeby své činnosti, ale mimo svou specializaci, není z hlediska ŘÚ spotřebitel. Taková koncepce odpovídá definici spotřebitele ve směrnicích, stejně jako pojetí v BÚ, resp. nařízeních a potvrdil ji i ESD ve svých rozsudcích⁹⁵.

Úmluva neříká nic o povaze smluvní strany, která se spotřebitelem uzavírá smlouvu. Je proto nutné vyjít z účelu tohoto ustanovení, kterým je ochrana slabší smluvní strany, a tak musí existovat nerovnost mezi smluvními stranami - smlouva uzavřená mezi dvěma neprofesionály nespadá pod tento článek.⁹⁶

U spotřebitelských smluv se uplatní omezená volba práva. Ohledně způsobu tohoto omezení jsou v zásadě teoreticky možné dvě interpretace ustanovení ŘÚ:

⁹³ Právní základ ochrany spotřebitele je obecně v čl. 153 SES a speciálně v čl. 95 odst. 3 v rámci fungování vnitřního trhu.

⁹⁴ Např. čl. 6 odst. 2 směrnice 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

⁹⁵ Rozs. ESD z 21. června 1978 150/77, Bertrand v Paul Ott KG; rozs. ESD z 19. ledna 1993 C-89/91, Shearson Lehman Hutton Inc. versus TVB Treuhandgesellschaft für Vermögensverwaltung und Beteiligungen GmbH.

⁹⁶ MATOS, A.-M. *Les contrats transfrontières...* [pozn.72], s. 72; obdobně LAGARDE, P. *Le nouveau droit international privé...* [pozn. 78], s. 315.

a) povinnost aplikovat kogentní normy práva státu, v němž má spotřebitel obvyklé bydliště, anebo b) tyto kogentní normy představují minimální ochranu, a proto lze aplikovat i pravidla příznivější.

Z účelu úpravy – ochrana slabší smluvní strany – se zdá být pravděpodobnější a přesnější výklad umožňující i vyšší standard ochrany. Nicméně nedávná změna přístupu v komunitárním hmotném právu týkajícím se ochrany spotřebitele, kdy Komise vyhlásila ve svém Akčním plánu⁹⁷ záměr úplné harmonizace, který následně potvrdila v dalších návrzích právní úpravy⁹⁸, otvírá možnost výkladu, že nelze jít nad rámec, co umožňuje směrnice. Bude zřejmě nutné vyčkat, jak se k tomu postaví ESD.

Podle ŘÚ se ochrana spotřebitele uplatní ovšem pouze za určitých podmínek:

- 1) Prodávající učiní určitá opatření, aby prodal své služby nebo zboží ve státu obvyklého bydliště spotřebitele (např. propaguje v tomto státě svou nabídku pomocí reklamy) nebo
- 2) přijme objednávku od spotřebitele ve státě jeho obvyklého bydliště nebo
- 3) koupě zboží byla vykonána v rámci cesty organizované prodávajícím se záměrem podnítit spotřebitele ke koupi.

Úmluva tak chrání pouze tzv. pasivního spotřebitele a z ochrany vylučuje spotřebitele, který inicioval přeshraniční právní vztah, což může být považováno za vážný nedostatek úpravy, protože právě tento aktivní spotřebitel je důležitý pro rozvoj vnitřního trhu. Klasickým příkladem nedostatečné ochrany aktivního spotřebitele jsou tzv. „Případy německých turistů z Grand Canaria⁹⁹“, kdy komunitární úprava nedokázala dostatečně ochránit německé turisty uzavírající kupní smlouvy na dovolené na Kanárských ostrovech, od kterých chtěli následně odstoupit, protože v dané době

⁹⁷ Akční plán pro soudržnější evropské smluvní právo COM/2003/68 z 12. 2. 2003.

⁹⁸ Návrh směrnice EP a R. o harmonizaci právních a správních předpisů členských států týkajících se smluv o spotřebitelském úvěru a o změně směrnice Rady 93/13/ES KOM/2005/0483 konečném znění – COD/2005/0222.

⁹⁹ Komentář in: *Rev. critique du DIP*, n. 3, červenec-září 1998, s. 610 an.

Španělsko ještě netransponovalo směrnici o smlouvách uzavřených mimo obchodní prostory¹⁰⁰.

Navíc úmluva výslovně vylučuje ochranu spotřebitele v případě určitých smluvních typů (jako jsou přepravní smlouvy a smlouvy o službách, které mají být výlučně poskytnuty ve státě odlišném od obvyklého bydliště spotřebitele).

4.2.2.2 Pracovní smlouvy

Obdobnou ochranu jako spotřebiteli poskytuje ŘÚ i zaměstnanci. Kromě individuální pracovní smlouvy, o které výslovně hovoří, se podle zprávy¹⁰¹ vztahuje také na neplatné smlouvy, stejně jako faktické situace – čili snaží se maximálně chránit „pracovníka“. Analogicky k úpravě týkající se spotřebitele si strany mohou zvolit rozhodné právo, ale ve volbě jsou omezené (kogentními normami právního řádu státu, kde zaměstnanec obvykle vykonává svou práci; resp. pokud nevykonává práci v jedné zemi, právního řádu státu provozovny, u níž je zaměstnán), analogicky je určen i náhradní hraniční určovatel, pokud si strany nezvolí právo.

¹⁰⁰ Směrnice Rady č. 85/577/EHS ze dne 20. prosince 1985 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory, Úř. věst. L 372, 31. 12. 1985.

¹⁰¹ GIULIANO, M., LAGARDE, P. Report... [pozn. 57].

II. Perspektivy vývoje

S vývojem ES a jeho cílů a rozšiřováním pravomocí evropských institucí se mění i pohled na soukromé právo. Střetávají se protichůdné tendence – velký optimismus ohledně další integrace, stejně jako skepse a obrana existence národních právních řádů. Nemyslím si, že glorifikovat jeden přístup a zcela odmítnout druhý je správné – vývoj nelze zastavit, ale je možné ho určitým způsobem nasměrovat a regulovat.

Připustíme-li další harmonizaci či dokonce unifikaci této oblasti, musíme ji dostatečně odůvodnit. Je nutné zamyslet se nad tím, zda primární právo ES vůbec takový postup umožňuje a svěřuje dostatečné pravomoci institucím ES. Zároveň je třeba odpovědět na otázku, nakolik je to nezbytné a jestli neexistují jiná, jednodušší řešení. Od R. Goode¹⁰² si vypůjčíme dvojitý test k posouzení budoucí harmonizace – unifikace: existuje problém, který by bylo třeba řešit? (tj. jsou rozdíly mezi národními právními řády natolik negativní, že je třeba je odstranit?); a je tento postup uskutečnitelný? (tj. mají ES dostatečné pravomoci a dostatečné zdroje – lidské, finanční... - tak učinit?).

Jinou možností je zůstat na poli MPS a postupovat cestou unifikace kolizních norem. To je v současnosti převládající přístup, nicméně, jak bylo ukázáno výše, všechna přijatá řešení nejsou dokonalá a dostatečná. Proto dochází k přepracovávání a modernizaci některých instrumentů – je to především transformace ŘÚ do formy nařízení Řím I pro smluvní závazkové vztahy (resp. příprava dalších nařízení unifikujících kolizní normy – pro oblast mimosmluvních závazků návrh nařízení Řím II - a předběžné studie pro sjednocování kolizních norem v oblasti rodinného a dědického práva).

1. Transformace Římské úmluvy do nařízení Řím I

14. 1. 2003 vydala EK Zelenou knihu o transformaci ŘÚ do komunitárního nařízení a o její modernizaci¹⁰³. V ní vyzvala zainteresované strany, aby se vyjádřily k

¹⁰² GOODE, R. Contract and Commercial Law: The Logic and Limits of Harmonisation [online]. *EJCL* (www.ejcl.org), vol. 7.4, listopad 2003 [citováno 24. března 2007]. Dostupné na WWW – viz Seznam použité literatury.

¹⁰³ COM/2002/0654 final - Green paper... [pozn. 59].

uvedeným otázkám týkajícím se aktuálního stavu v oblasti smluvního práva, budoucnosti ŘÚ a problematice obsahu zamýšleného nařízení. Tím zahájila rozsáhlý proces konzultací ohledně transformace, v němž se vyjádřily nejrůznější akademické, ekonomické a jiné osoby a organizace¹⁰⁴. Takový ohlas potvrdil význam kolizních norem v této oblasti, jednak přinesl podnětné návrhy pro další práci - 15. 12. 2005 předložil EP spolu s R. návrh nařízení Řím I¹⁰⁵.

Návrh v zásadě přejímá ustanovení původní ŘÚ, která doplňuje a modernizuje, reaguje na nové situace z hlediska vývoje techniky (např. elektronický obchod) a harmonizuje ustanovení s dalšími komunitárními instrumenty (zejména bruselská nařízení a návrh nařízení Řím II¹⁰⁶).

1.1 Forma návrhu nařízení Řím I

Důležitým přínosem je také, že nadále se bude aplikovat z titulu nařízení, které zajistí stejnou právní úpravu ve všech členských státech, a vzhledem k tomu, že bude dána pravomoc ESD k jeho výkladu, i jednotný výklad. Nicméně návrh přišel ve chvíli, kdy jsou už v platnosti interpretační protokoly k ŘÚ z r. 1988, proto vlastně odpadl jeden z důležitých argumentů pro transformaci mezinárodní úmluvy do nařízení.

Obecně je dobře přijímán výběr formy nařízení, protože vzhledem k jednotnosti úpravy vede k vyšší právní jistotě účastníků¹⁰⁷. Nařízení má velké výhody i v případě novelizací – v porovnání s dlouhým ratifikačním procesem mezinárodní úmluvy je závazné ihned od svého vyhlášení ve věstníku a proces se neprotahuje na několik let, navíc není ani žádná lhůta pro transpozici jako je tomu u směrnice.

S novou formou pak souvisí vypuštění několika ustanovení původní úmluvy. Členské státy už nadále nebudou moci přijmout výhradu ohledně jeho aplikace (což ŘÚ umožňuje ve vztahu k aplikaci imperativních norem třetího státu a ve vztahu k aplikaci

¹⁰⁴ Celkově EK obdržela přibližně 80 odpovědí.

¹⁰⁵ KOM/2005/0650 v konečném znění – COD 2005/0261 – Návrh nařízení Evropského Parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

¹⁰⁶ COM/2003/0427 final - COD 2003/0168 - Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to non-contractual obligations ("ROME II").

¹⁰⁷ LAGARDE, P. Remarques sur la proposition de règlement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I), *Rev. critique du DIP*, n. 2, duben-červen 2006, s. 332.

lex causae na důsledky neplatnosti smlouvy). Stejně tak už nebude možné přijmout novou kolizní normu pro skupinu smluv spadajících do oblasti působnosti nařízení, protože takový postup by byl v rozporu s charakterem nadřazenosti komunitárního práva nad národními právními řády.

1.2 Obsahové změny

Kromě formálních změn návrh dále přinesl i několik podstatných i méně podstatných obsahových změn (zvláště v otázkách volby práva a určení rozhodného práva při neexistenci volby, v úpravě spotřebitelských smluv a imperativních norem, nová ustanovení o vztazích z jednatelských smluv) a některé další změny spíše technického charakteru. Nicméně, jak se zdá, v některých ohledech nedostal všem požadavkům a vytýká se mu, že nevytváří stejně koherentní text jako ŘÚ¹⁰⁸.

1.2.1 Oblast působnosti

Z oblasti působnosti nařízení návrh vyjímá nejen rodinné vztahy, ale také „vztahy, které v souladu s právními předpisy, které se na ně vztahují, mají podobné účinky“¹⁰⁹, což reflektuje vývoj v rodinných vztazích a vyjímá nejen vztahy související s manželstvím, ale také s registrovaným partnerstvím.

Dále odstraňuje nejasnost plynoucí z ŘÚ a v zájmu harmonizace s judikaturou ke čl. 5 odst. 1 a 3 BÚ¹¹⁰ týkající se pojmu smluvního závazku vylučuje závazky vyplývající z předmluvního vztahu¹¹¹.

¹⁰⁸ Idem, s. 333.

¹⁰⁹ Čl. 1 odst. 2 písm. b) a c) Návrhu Řím I.

¹¹⁰ Rozs. ESD z 17. září 2002 C-334/00, Tacconi,, podle níž závazek jednat v dobré víře v předmluvní fázi spadá do oblasti deliktů či kvazideliktů.

¹¹¹ Čl. 1 odst. 2 písm. i).

1.2.2 Určení rozhodného práva

1.2.2.1 Rozšíření možnosti volby práva

Základní zásadou zůstává princip volby práva, kterou ovšem návrh rozšiřuje. ŘÚ umožňuje pouze volbu práva existujícího státu a návrh v tomto ohledu představuje velký posun, protože „strany si mohou zvolit jako rozhodné právo i zásady a normy hmotného závazkového práva“, které ovšem „musí být uznávány na mezinárodní úrovni i na úrovni Společenství“¹¹². Tady mají autoři zřejmě na mysli celé mezinárodní společenství, které svou aplikační praxí uznává nestátní soubory norem a obecných zásad¹¹³ (zejména Principy evropského smluvního práva či Zásady UNIDROIT).

Nařízení tak posiluje autonomii vůle smluvních stran a přizpůsobuje se už dlouhodobé a stále běžnější praxi arbitrážních soudů, které často při svém rozhodování využívaly obecných zásad mezinárodního obchodního práva jako práva zvoleného stranami, zatímco státní soudy zatím v zásadě tuto možnost neměly.¹¹⁴ Nicméně např. francouzský Cour de Cassation při přezkumu arbitrážního nálezu, v němž rozhodce rozhodl spor podle mezinárodních zvyklostí, potvrdil tento nález s odvoláním na existenci „souboru norem mezinárodního obchodu vytvořeného praxí, který je uznáván rozhodovací praxí národních soudů“.¹¹⁵

Důležité je, že státní orgány, resp. mezinárodní společenství, sankcionují jejich používání, čímž je vyloučena volba „soukromých kodifikací, které by mezinárodní společenství v dostatečné míře neuznávalo“¹¹⁶. Stejně tak ovšem není možná volba *lex mercatoria* jako takového, protože tento pojem není dostatečně přesný a konkrétní.

ŘÚ nicméně absolutně nezakazuje volbu práva, které není právem existujícího státu, takovou volbu pouze nepovažuje za volbu ve smyslu MPS a ponechává na právním řádu určeném na základě náhradních hraničních určovatelů, jaké určí místo

¹¹² Čl. 3 odst. 2.

¹¹³ Obvykle jsou vyvozené srovnáváním ze zásad společných několika národním právním řádům.

¹¹⁴ Např. Interamerická úmluva o právu rozhodném pro mezinárodní smlouvy (z 17.3.1994) umožňuje volbu Zásad UNIDROIT.

¹¹⁵ 1re ch. civ. Cour de cassation, Valencianna, z 22. října 1991.

¹¹⁶ Důvodová zpráva k návrhu nařízení Řím I, čl. 3.

takovým právním normám.¹¹⁷ Tzn., že např. v českém právu jejich postavení určuje §264 ve spojení s §730 Obch.Z. Obchodní zvyklosti obecně zachovávané v mezinárodním obchodě v příslušném obchodním odvětví jsou inkorporovány do českého právního řádu jako obecně závazné právní normy. V hierarchii norem získávají místo za kogentními normami, smluvním ujednáním účastníků a dispozitivními normami zákona; resp. pokud je účastníci začlení do smlouvy, jsou nadřazené ustanovením zákona, která nemají donucovací povahu (tedy dispozitivním normám).¹¹⁸

1.2.2.2 Postup v případě neexistence volby práva – rigidnější úprava

Jako náhradní hraniční určovatel v případě, že si strany nezvolily právo, se uplatní zásada charakteristického plnění – tj. podle obvyklého bydliště (resp. sídla) strany, která je povinna plnit předmět smlouvy, resp. podle zásady nejužšího spojení, pokud nelze určit předmět plnění. Kromě toho návrh přináší dlouhý list konkrétních fixních řešení pro některé hlavní smluvní typy (např. kupní smlouvu, smlouvu o poskytování služeb, smlouvu o přepravě, apod.).

Kromě toho je zcela zrušeno obecné ustanovení o výjimce. Velmi kriticky – jako „návrat do šedesátých let“ - hodnotí tuto úpravu Lagarde¹¹⁹. Návrh tím zřejmě reaguje na soudní praxi některých členských států, které nadměrně využívaly ustanovení o výjimce, aby se vyhnuly aplikaci stanovených domněnek. Nicméně toto ustanovení je kritizováno jako neadekvátní a příliš svazující. Navíc výjimka zůstává zachována jako speciální norma pro pracovní smlouvy v čl. 6 a lze se tedy ptát, v čem jsou pracovní smlouvy tak výjimečné oproti smlouvám ostatním.

1.2.3 Nová úprava spotřebitelských smluv

Oblast spotřebitelských smluv je vnímána jako jedna z nejméně uspokojivě upravených oblastí na komunitární úrovni, proto také byla cílem kritiky mnoha vyjádření reagujících na Zelenou knihu. Zejména bylo poukazováno na rozříštění a

¹¹⁷ LAGARDE, P. Le nouveau droit international privé... [pozn. 78], s. 300-301.

¹¹⁸ KUČERA, Z. aj. *Mezinárodní právo soukromé*... [pozn. 77], s. 219.

¹¹⁹ LAGARDE, P. Remarques... [pozn. 107], s. 339.

složitost úpravy, které s sebou nesou „dodatečné náklady řízení, které jsou tím méně odůvodněné, neboť se ve spotřebitelských sporech jedná často o malé částky“¹²⁰.

Dosavadní úprava v ŘÚ podmiňuje použití ochranných ustanovení pro spotřebitele splněním určitých podmínek. Jedná se o situace, kdy profesionál (strana odlišná od spotřebitele) vyvíjela určitou aktivitu v zemi obvyklého bydliště spotřebitele a spotřebitel na její nabídku v dané zemi zareagoval (učinil úkony směřující k uzavření smlouvy), resp. tato strana organizovala cestu, jejímž účelem bylo podnitit spotřebitele ke koupi.

Návrh nařízení ustanovení o spotřebitelských smlouvách zcela předělává. Zavádí za prvé novou jednoduchou a předvídatelnou normu, která rozšiřuje na všechny spotřebitelské smlouvy právo obvyklého bydliště spotřebitele, jestliže „obchodník vykonává povolání nebo živnostenskou činnost v členském státě, v němž má spotřebitel obvyklé bydliště, nebo který všemi prostředky zaměřuje tyto činnosti na tento členský stát...“¹²¹ Rozšiřuje tedy okruh smluv, na které se aplikuje.¹²² V ostatních případech se uplatní obecná pravidla čl. 4 návrhu.

Další významnou změnou je to, že zvláštní norma pro spotřebitelské smlouvy je imperativní, je úplně vyloučena volba práva. Celý čl. 5 odst. 2 a 4 písm. b) ŘÚ byl tedy nahrazen kritériem „zaměřené činnosti“, které figuruje už v čl. 15 nařízení Brusel I. Společné prohlášení Rady a Komise při přijímání nařízení Brusel I upřesnilo, že nestačí, aby podnik zaměřoval své činnosti na členský stát bydliště spotřebitele, ale také smlouva musí být uzavřena v rámci těchto činností. Reflektuje to vývoj v prostředcích uzavírání smluv, zejména rozvoj elektronického obchodu. (Důvodová zpráva uvádí podmínky, za nichž je obchod přes internet považován za zaměřenou činnost.)

Důvodová zpráva kritizuje paralelní aplikaci právního řádu zvoleného a právního řádu obvyklého bydliště spotřebitele, nicméně návrh řešení s volbou práva zachovává v případě pracovních smluv (čl. 6 odst. 1 návrhu). Takové řešení ovšem může být vnímáno jako příliš svazující a nedůsledné. V některých případech totiž může dokonce sám spotřebitel preferovat právní řád jiného státu než státu svého obvyklého bydliště.

¹²⁰ Důvodová zpráva k návrhu nařízení Řím I, čl. 5 odst. 1.

¹²¹ Návrh nařízení Řím I, čl. 5 odst. 2, druhá věta.

¹²² Např. na úvěrovou smlouvu, a to i v případě, že takový úvěr není určen k financování poskytnutého zboží či služeb.

Kromě toho jestliže je zde hlavním cílem ochrana spotřebitele, bylo by vhodnější zvolit cestu srovnání standardu právní ochrany v obou právních řádech¹²³. A z jakého důvodu je rozlišováno postavení spotřebitele a pracovníka, jsou-li oba považováni za slabší smluvní stranu a jako taková chráněni?

Návrhu je pak třeba ještě vytknout, že zvláštní kolizní norma pro spotřebitelské smlouvy je pouze unilaterálního charakteru (tj. právním řádem státu, v němž má spotřebitel své obvyklé bydliště, se řídí smlouvy, které takový spotřebitel uzavřel s profesionálem), tzn. je aplikovatelná pouze na spotřebitele sídlícího na území členského státu ES. To je významný posun zpět oproti univerzálnímu charakteru ŘÚ a vlastně diskriminace spotřebitele z nečlenského státu.

2.4 „Imperativní normy“ čl. 3 odst. 5 – nový limit autonomii vůle

Návrh přináší nové omezení autonomie vůle při volbě práva – kromě nutného použití kogentních norem daného státu na čistě vnitrostátní situace s ním související, kde jediným přeshraničním prvkem je volba cizího práva (čl. 3 odst. 3 ŘÚ přejetý do čl. 3 odst. 4 návrhu), zavádí nutné použití „imperativních ustanovení právních předpisů Společenství, pokud by byly použitelné pro daný případ“ v případě volby práva nečlenského státu (čl. 3 odst. 5 návrhu).

Je to vlastně rozšíření omezené volby práva pro vnitrostátní situace. Takový postup je zcela odůvodněný v intrakomunitárních vztazích (teoreticky by bylo možné k tomu dojít už na základě extenzivního výkladu čl. 3 odst. 3 ŘÚ), protože z hlediska komunitárního práva je taková smlouva smlouvou vnitřní. Nicméně v extrakomunitárních vztazích je to diskutabilní. Docházelo by tak k jednostrannému vnucování aplikace komunitárního práva, a tím vlastně k uzavírání komunitárního právního řádu vůči právním řádům třetích států.

Toto ustanovení má za cíl vyvarovat se obcházení komunitárního práva, nicméně zdá se, že použitá formulace je neadekvátní a příliš široká – Lagarde říká: „není podvodem, jestliže se strany vyhnou aplikaci „jednoduše imperativního – simplement impérative“ (tedy kogentního) - ustanovení práva, které by jinak bylo objektivně

¹²³ LAGARDE, P. Remarques... [pozn. 107], s. 342.

použitelné na daný případ, tím, že si zvolí právo, které takové ustanovení nezná¹²⁴. Takový přístup by totiž znamenal transformaci kogentní normy komunitárního práva na ustanovení mezinárodně imperativní, tedy klasickou imperativní normu, a je otázka, zda je takový široký výklad možný.

Nicméně právě tento přístup zaujal ESD v rozsudku Ingmar¹²⁵, kdy povýšil na imperativní normy komunitárního práva ustanovení směrnice o ochraně nezávislého obchodního zástupce. V důsledku toho vyloučil aplikaci zvoleného kalifornského práva (právo nečlenského státu) na danou problematiku vzhledem k tomu, že imperativní předpisy se použijí bez ohledu na zvolené právo.

Ustanovení je kromě toho nezharmonizované se situací, v níž by se strany neshodly na použitelném právu a na základě čl. 4 by se podle náhradních hraničních určovatelů uplatnilo právo třetího státu, protože v takovém případě se „imperativní normy“ čl. 3 odst. 5 neuplatní.

1.2.5 Vztah k jiným ustanovením práva ES a k mezinárodním úmluvám

Stejně jako ŘÚ v čl. 20 návrh v čl. 22 řeší vztah k jiným ustanovením komunitárního práva. Přiznává přednostní postavení některým ustanovením komunitárního práva, zejména předpisům hmotného práva obsahujícím zvláštní kolizní normy v oblasti smluvních závazkových vztahů – současně je v příloze vyjmenovává, což přispívá k srozumitelnosti úpravy.

Nadto upřesňuje vztah ke komunitárním právním předpisům, které se použijí na základě dobré vůle stran (důvodová zpráva hovoří o případném volitelném nástroji v rámci projektu „Evropské smluvní právo“, tedy „nástroj“ podle AP, ať už konkrétní podoba bude jakákoli – nicméně řešení čl. 3 odst. 2 by pro tuto situaci už bylo dostatečné. Formulace vztahu k pravidlům pro podporu řádného fungování vnitřního trhu se rovněž zdá být nadbytečná, protože dobré fungování vnitřního trhu už by mělo

¹²⁴ Idem, s. 337.

¹²⁵ Rozs. ESD z 9. listopadu 2000 C- 381/98, Ingmar GB Ltd c. Eaton Leonard Technologies Inc.; pozn. k tomuto rozs. in: *Rev.critique DIP*, 2001, n. 1, note Idot, L., s. 107 an.

být dostatečně zaručeno nutným použitím imperativních ustanovení Společenství a výhradou veřejného pořádku.¹²⁶

Co se týče vztahu k mezinárodním úmluvám v oblasti MPS, jejichž smluvními stranami jsou členské státy, nařízení zvolilo jakousi „zlatou střední cestu“. Zatímco ŘÚ obecně nadřazovala mezinárodní úmluvy (čl. 21: „Touto úmluvou není dotčeno použití mezinárodních úmluv [...]“), návrh nařízení rozlišuje mezi situacemi intrakomunitárními a extrakomunitárními. Jestliže se všechny věcné aspekty situace v době uzavření smlouvy nacházejí v jednom nebo více členských státech, má nařízení přednost před HÚ o právu použitelném na mezinárodní prodej zboží¹²⁷ a HÚ týkající se práva použitelného pro zastoupení¹²⁸. Úmluvy se ovšem uplatní v extrakomunitárním právních vztazích.

2. Harmonizace a unifikace norem hmotného práva

Druhý přístup k dalšímu směřování evropského soukromého práva je mnohem ambicióznější – postupně překonávat národní rozdíly právní úpravy a nahradit ji jednotnou evropskou úpravou – tj. harmonizovat hmotné právo, případně jej dokonce unifikovat.

Úsilí institucí ES v tomto ohledu se v současnosti zaměřuje na oblast evropského smluvního práva. Jak bylo uvedeno výše, základy evropského smluvního práva už jsou položeny – je to především ochrana slabší smluvní strany – úprava je ovšem zatím fragmentarizovaná a neuspokojivá. Debata týkající se dalšího vývoje nabyla v nedávné době větší intenzity v souvislosti s přijetím Akčního plánu EK pro soudržnější evropské smluvní právo¹²⁹.

¹²⁶ Idem, s. 348.

¹²⁷ HÚ ze dne 15.6.1955 o právu použitelném na mezinárodní prodej zboží.

¹²⁸ HÚ ze dne 14.3.1978 o právu použitelném na zastoupení.

¹²⁹ Akční plán pro soudržnější evropské smluvní právo COM/2003/68 z 12.2.2003.

2.1 Idea harmonizace a přístup evropských institucí

Impuls k debatám ohledně harmonizace dal EP v rezolucích z r. 1989 a 1994, v nichž vybídl EK, aby zahájila práce na přípravě jednotného evropského zákoníku soukromého práva (European Code of Private Law). S nizozemským předsednictvím EU se dostalo myšlence i politického posvěcení, zejména v závěrečném rozhodnutí Evropské rady na summitu v r. 1999 v Tampere. Na základě rozhodnutí EP o sblížení občanského a obchodního práva¹³⁰ a stanoviska Evropské hospodářské a sociální rady¹³¹ pak vydala EK na jaře svůj 2003 Akční plán.

Vedle oficiálních iniciativ je ovšem také velmi důležitá aktivita soukromoprávního charakteru – práce nestátních vědeckých a akademických institucí jako Komise pro evropské smluvní právo v čele s profesorem Ole Landem, která působí od r. 1982 a studuje národní právní úpravy smluvního práva, z nichž abstrahuje společné zásady (byly publikovány tři soubory Principů evropského smluvního práva s komentářem, v letech 1995, 2000 a 2002), tato komise byla nicméně finančně podporována příslušnými orgány ES. Její výsledky inkorporovala do své práce Studijní skupiny profesora Ch. von Bara pro evropský občanský zákoník, která působí od r. 1999. Spolu se Zásadami mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT z r. 1994 (Mezinárodní institut pro unifikaci smluvního práva se sídlem v Římě) a Evropským smluvním zákoníkem (European Contract Code) skupiny profesora Gandolfiho na univerzitě v Pavii z r. 2001 pak tvoří důležitou součást lex mercatoria, kdy sice ani jeden z těchto souborů není právně závazný, nicméně působí silou své odborné úrovně a přesvědčivosti – tj. ve formě *restatementu*.

Používají se tehdy, jestliže se strany dohodly, že se jimi bude smlouva řídit. Návrh nařízení Řím I připravuje půdu pro jejich širší využití vzhledem k tomu, že rozšiřuje volbu práva o možnost zvolit si právě některý z těchto souborů. Jejich význam je i v tom, že mohou nabídnout řešení tehdy, ukáže-li se jako nemožné stanovit příslušné pravidlo rozhodného práva, mohou se uplatnit zejména v případě, že Vídeňská úmluva

¹³⁰ COM/2001/398 final - Resolution on the approximation of the civil and commercial law of the Member States, z. 15. 11. 2001.

¹³¹ ECOSOC INT/117 - Opinion of the Economic and Social Committee on the Communication to the Council and the European Parliament on European contract law, z 17. 7. 2002.

o smlouvách o mezinárodní koupi zboží neupravuje nějaký institut, protože záběr těchto souborů je širší (neomezují se pouze na mezinárodní kupní smlouvu). Pro jejich vysokou úroveň a systematickosti mohou mít význam i pro interpretaci a hlavně být modelem pro zákonodárce (na mezinárodní, resp. komunitární úrovni i na vnitrostátní úrovni).

2.2 Řešení vyplývající z Akčního plánu

Akční plán nastiňuje čtyři různé způsoby postupu, nicméně do budoucna vyplývají v zásadě dvě možná řešení – vytvořit Společný referenční rámec (Common Frame of Reference) obsahující zásady, definice a společné normy vyvozené z dosavadního *acquis communautaire*, a tím dosáhnout konsistentnější úpravy v oblasti smluvního práva (zesystematizovat vlastně dosavadní *acquis communautaire*) – tzv. „třetí možnost podle AP“; případně jít ještě dál a na základě CFR přijmout „nástroj“¹³², který buď nahradí, nebo bude koexistovat s právními řády členských států - hovoří se o tzv. „nesektorově specifických opatřeních“ (non-sector specific measures)¹³³ – tj. „čtvrtá možnost podle AP“.

EK se zdá, dává přednost volitelnému nástroji, založenému na stávajícím *acquis communautaire* v dané oblasti (na tomto principu pracuje např. od r. 2002 Skupina pro *acquis* pod vedením profesora Schulte-Noelkeho z univerzity v Bielefeldu). Profesor Grundmann z Humboldtovy university v Berlíně ve svém článku¹³⁴ vypočítává výhody plynoucí z tohoto postupu. Jednak je *acquis* už existujícím evropským právem, proto je politicky legitimizované a navíc promítnuté do národních právních řádů, tzn. náklady na adaptaci by nebyly tak vysoké. Kromě toho k němu existuje poměrně rozsáhlá judikatura, proto se při jeho rozvoji by se nezačínalo „na zelené louce“. Zároveň se *acquis* v této oblasti vyvinulo poměrně nedávno, z toho důvodu reaguje i na nové otázky

¹³² Vzhledem ke kritickým ohlasům na sdělení EK z r. 2001 se nadále používá opatrný výraz „nástroj“, nikoliv zákoník – viz MUIR WATT, H. Experiences from Europe: Legal Diversity and the Internal Market [...], *Texas Int'l.L.Rev.*, jaro 2004 s. 432 an., resp. označení „nesektorově specifická opatření (non-sector-specific measures)“, což je stejně málo výmluvné.

¹³³ Akční plán... č. 4.3.

¹³⁴ GRUNDMANN, S. The Optional European Code on the Basis of the *Acquis Communautaire* – Starting point and Trends. *ELJ*, vol. 10, n. 6, listopad 2004, s. 700an.

a při jeho interpretaci by nebylo tolik problémů s překonáváním zaběhlé právní tradice v jednotlivých státech. Protože ale úprava nepokrývá všechny otázky, doporučuje Grundmann postup podle *acquis* přece jenom doplnit srovnávacím přístupem a vyplnit mezery v právní úpravě na základě shodných principů.

Otázkou nicméně zůstává, zda by se tento nový „nástroj“ aplikoval spíš na principu „opt-in“, kde by strany měly možnost svůj právní vztah podřídít evropskému smluvnímu kodexu, jinak by zůstaly v klasickém režimu národního práva některého členského státu (tento princip se uplatňuje např. u Zásad UNIDROIT nebo u koncepcie úpravy evropské akciové společnosti, kdy úprava *societas europea* nijak nepotlačuje existující národní podobu stejného typu obchodní společnosti¹³⁵). Nebo by se všechny smlouvy spadajícího do jeho působnosti řídily evropským režimem, ledaže by si strany výslovně dohodly použití národního práva – princip „opt-out“ (uplatňuje se např. u Vídeňské úmluvy o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z r. 1980).

2.3 Právní základ Akčního plánu – otázka pravomocí ES

Akční plán je založený na logice dotvoření vnitřního trhu, která si žádá, aby členské státy sdílely nejen jeden trh, ale také jednotnou právní úpravu ohledně přeshraničních transakcí. EK založila svou argumentaci na tom, že rozdíly mezi právními řády členských států představují překážku „jednotné aplikaci komunitárního práva, a tak bezproblémovému fungování vnitřního trhu“¹³⁶. Taková argumentace je přirozená, uvážíme-li, že pravděpodobným a zřejmě i jediným možným právním základem pro budoucí závazný právní akt je harmonizační čl. 95 SES pro oblast vnitřního trhu.

Uvedený přístup ovšem skrývá problém v podobě možného nedostatku pravomocí. Protože ES jsou odvozeným subjektem práva, disponují pouze přenesenými pravomocemi a mohou z toho důvodu jednat jen na základě ustanovení smlouvy – na základě explicitní či implicitní pravomocí. Pravomoc založená na čl. 95 umožňuje

¹³⁵ DĚDIČ, J., ČECH, P. *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Polygon, 2005, s. 450.

¹³⁶ Akční plán..., bod 14.

harmonizaci za účelem odstranění překážek vnitřnímu trhu. EK vidí překážky v tom, že rozdíly mezi právními řády jednotlivých členských států vedou k dodatečným informačním nákladům, které jsou tíživé především pro spotřebitele a malé podniky, a tím je znevýhodňují v hospodářské soutěži, nicméně ESD zaujal restriktivní výklad ohledně možnosti takové harmonizace. V případě týkající se směrnice o regulaci reklamy na tabákové výrobky¹³⁷ říká, že rozdíly mezi právními řády členských států nejsou dostatečným důvodem pro harmonizaci na komunitární úrovni - ochrana spotřebitele není cílem sama o sobě, je pouze prostředkem pro rozvoj intrakomunitárního obchodu a zajištění dostatečné hospodářské soutěže.

V současnosti začínají být rozdíly v právní úpravě vnímány dokonce spíše jako hnací síla vnitřního trhu¹³⁸, právě proto, že vytváří konkurenční prostředí podněcující k vyšší kvalitě. Např. v oblasti volného pohybu zboží a služeb dává evropský zákonodárce přednost minimální harmonizaci, kterou ESD doplňuje principem vzájemného uznávání právní úpravy týkající se standardů výrobků mezi členskými státy¹³⁹, čímž je zajištěno, že výrobky a služby jsou nabízeny v zásadě za ekvivalentních podmínek na celém vnitřním trhu. Volný pohyb zboží a služeb tak s sebou nese pohyb zákonu státu, odkud pochází.

Takový přístup je v souladu se zásadou subsidiarity (čl. 5 SES), podle níž se právní úprava uskuteční přednostně na státní úrovni a teprve subsidiárně, pokud regulace na státní úrovni není dostačující (z důvodu rozsahu či účinků zamýšlených opatření), na komunitární úrovni. Navíc odpovídají i zásadě proporcionality, která vyžaduje, aby byla dána přednost méně zatěžujícímu opatření.

Tyto principy, vyvozené z fungování trhu, upravují vztahy mezi ekonomickými aktéry a členskými státy a zajišťují rozdělení veřejnoprávních regulativních kompetencí mezi členskými státy podle zásady státu původu (tj. určují, který stát má pravomoc stanovit standardy výrobků či služeb). Rozdíly mezi právními úpravami jsou na škodu

¹³⁷ Rozs. ESD z 5. října 2000 C-376/98, Federal Republic of Germany v European Parliament and Council of the European Union (Tobacco Advertising case).

¹³⁸ MUIR WATT, H. Experiences from Europe: Legal Diversity... [pozn. 132], s. 439.

¹³⁹ Rozs. ESD z 20. února 1979 120/78, Rewe-Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (Cassis de Dijon).

pouze v případě, že vedou k dvojitému zatížení pro přeshraniční transakce, tj. exportér musí vyhovět požadavkům jak státu původu, tak ekvivalentním požadavkům státu vývozu. A tomu brání zásada vzájemného uznávání.

Z hlediska interakce se zásadami MPS je třeba říct, že princip země původu nenahrazuje normy MPS a nelze jej považovat za kolizní normu – MPS totiž upravuje vztahy mezi rovnými subjekty (soukromoprávní vztahy), kdežto princip země původu chrání ekonomické aktéry před nadměrnými požadavky státu. Svou funkcí se blíží komunitární imperativní normě, protože v rámci svého předmětu úpravy (volný pohyb mezi členskými státy) se použije vždy, např. „úmluvy mezi stranami nemohou vést k odchýlení se od norem vztahujících se k volnému pohybu zboží“¹⁴⁰. Nechrání ovšem slabší smluvní stranu, ale všechny ekonomické aktéry (proti nadměrnému zatěžování ze strany státu), což se zdá být vzdáleno filozofii klasického MPS¹⁴¹.

Obdobně by bylo možné i v soukromoprávní oblasti využít minimální harmonizaci zajišťující minimální standard, která by chránila slabší smluvní stranu. Subsidiárně by se uplatnila unifikovaná úprava kolizních norem, které totiž samy o sobě nezakládají překážku volnému pohybu, jestliže překážku chápeme tak, že se ekonomický aktér musí podřídit jak právnímu řádu země původu, tak právnímu řádu země určení, a to kolizní normy svou funkcí vybrat jedno použitelné právo vylučují.

2.4 Volba práva v unifikaci

Důležitou otázkou je také volba práva a její možné ovlivnění unifikací. ŘÚ, resp. návrh nařízení umožňují v zásadě neomezenou volbu práva. Protože celá konstrukce vnitřního trhu je založená na odstranění překážek obchodu, a tak rozšíření možností jeho aktérů volně obchodovat, bylo by logické, aby nová právní úprava tento stav vylepšovala, a tedy rozšířila autonomii účastníků právních vztahů – proto by měla vést i k rozšíření možnosti volby práva.

¹⁴⁰ Rozs. ESD z 22. ledna 1981 58/80, Dansk Supermarket.

¹⁴¹ AUDIT, M. Régulation du marché intérieur et libre circulation des lois. *J. du droit int.*, Clunet: LexisNexis JurisClasseur, n. 1, leden – duben 2006, s. 1348 an.

Na základě unifikace by se vytvořila třetí kategorie právních vztahů, vztahů intrakomunitárních, (vedle vnitrostátních a mezinárodních). Pokud by byl zamýšlený unifikující „nástroj“ přijat jako závazný právní předpis, vedlo by to paradoxně k omezení svobody vybrat se použitelné právo v oblasti působnosti unifikované úpravy, tedy v rámci intrakomunitárních vztahů.

Pokud by se uplatňoval z titulu opt-in či opt-out, pak by k rozšíření možnosti volby práva vedl, protože vyvolal na výběr nový soubor nezávazných právních norem, který by bylo možné zvolit na základě institutu volby práva podle čl. 3 odst. 2 návrhu nařízení Řím I. Na druhou stranu kvalitní soubory nezávazných právních norem už existují, především PECL a Zásady UNIDROIT, takže vzniká otázka, zda by už nebyl trochu nadbytečný.

Je třeba dále vyřešit, které právní normy vlastně unifikovat – konkrétně zamyslet se nad tím, zda je nutná unifikace norem, které podléhají autonomii vůle stran – tzn. norem dispozitivních, které se uplatní pouze subsidiárně v situaci, kdy si účastníci ujednáním neupraví svůj vztah jinak. V akademických odpovědích na sdělení EK z r. 2001 se objevuje názor, že „centrální zásahy do norem, které nejsou imperativní (rules that are not internationally mandatory) nejsou nutné“¹⁴². Týká se to tedy nejen dispozitivních norem, ale k norem kogentních, od kterých se, jestliže zůstanou v rámci daného právního řádu účastníci nemohou odchýlit, ale jejichž aplikaci se mohou vyhnout, pokud si zvolí jiný právní řád.

Dispozitivní normy není třeba unifikovat, protože nabízí pouze jedno z možných řešení pro případ, že účastníci nevyužili svoji smluvní svobody. Co se kogentních norem týče, stát jimi dává najevo, že právě dané řešení považuje za správné a účastníkům soukromoprávních vztahů prostor jejich svobody zužuje. Mohly by proto být vhodnými kandidáty na unifikaci, ale zřejmě by to bylo přespříliš svazující – jak ostatně říká i ESD v případě *Alsthom*¹⁴³, v němž potvrzuje možnost smluvních stran vybrat si v mezinárodní kupní smlouvě aplikovatelné právo a vyhnout se tak aplikaci národního práva.

¹⁴² MUIR WATT, H. *Experiences from Europe: Legal Diversity...* [pozn. 132], s. 440.

¹⁴³ Rozs. ESD z 24. ledna 1991 C-339/89, *Alsthom Atlantique SA contre Compagnie de construction mécanique Sulzer SA*.

Naproti tomu unifikace imperativních norem skutečně stojí za zvážení. Jsou to normy, které prostřednictvím minimálního standardu zajišťují právní jistotu pro slabší smluvní stranu, a v případě jejich ponechání volné soutěži prostředkem svobodné volby práva by hrozil zhoubný „závod na dno“ („race to the bottom“). Naproti tomu rozdíly v právní úpravě neimperativních norem (především podle čl. 3 a 4 ŘÚ/ nařízení Řím I) sice mohou ovlivnit přeshraniční obchod, ale nikoliv zásadním negativním způsobem a navíc přináší výhody v podobě vyšší flexibility pro účastníky a komparativní výhodu v mezinárodním obchodu¹⁴⁴, proto jsou spíše prospěšné.

3. Aplikace na české MPS

Situaci v českém MPS je třeba zařadit do kontextu stavu celého českého soukromého práva vzhledem k tomu, že MPS je nedílnou součástí národního soukromého práva. V současnosti dochází k rekodifikaci českého soukromého práva, staré zákony nejsou totiž uzpůsobeny fenoménům nové doby, vlivem četných novel dochází k jejich fragmentarizaci, navíc se stále více uplatňují i prameny mezinárodního práva a se vstupem ČR do EU i rozsáhlá komunitární legislativa¹⁴⁵ a principy ovládající komunitární právo. To vše vede k narůstající „nepřehlednosti práva a jeho latentní labilitě a rozpornosti“¹⁴⁶. Nová série kodexů v čele s novým občanským zákoníkem by měla sjednotit terminologii a výchozí principy a stabilizovat tak právní úpravu.

Co se kolizních norem týče, při formulaci rozsahu kolizní normy, který vymezuje okruh právních vztahů nebo otázek, na něž se vztahuje, se vychází především z pojmů vlastního hmotného práva. Proto „definitivnímu stanovení kolizních norem musí předcházet definitivní stanovení úpravy hmotného práva“¹⁴⁷.

¹⁴⁴ Stát se specializuje na výrobu a vývoz těch statků, které může vyrábět s relativně nižšími náklady, ať už z hlediska svého přírodního vybavení či např. nižší ceny práce, kde se může projevit mj. i právní úprava.

¹⁴⁵ Podle čl. 1 odst. 2 Smlouvy o přistoupení ČR k Evropské Unii ve spojení s čl. 2 Aktu o podmínkách přistoupení ČR, publikované pod č. 44/2004 Sb.m.s., se k 1.5.2004 stalo pro ČR závazným *acquis communautaire* (tj. soubor právních předpisů ES) platné k tomuto dni. Zároveň samozřejmě platí i právní předpisy ES přijaté již za členství ČR v EU.

¹⁴⁶ GERLOCH, A.: Několik poznámek k rekodifikaci soukromého práva. In *Rekodifikace soukromého práva*. AUC-Iuridica 1-2/2003, s. 27.

¹⁴⁷ KUČERA, Z. K rekodifikaci mezinárodního práva soukromého. In *Rekodifikace soukromého práva*. AUC-Iuridica 1-2/2003, s. 167.

3.1 Vliv na jednotlivé prameny práva

3.1.1 Osud mezinárodních úmluv

Co se týče mezinárodních smluv uzavřených ČR, je třeba poukázat na tradičně vysokou účast ČR na mezinárodních smlouvách týkající se MPS (zejména HÚ), a to dokonce v mnohých případech i dříve než většina států EU. V komunitárních vztazích jsou ovšem ustanovení MS týkající se MPS nahrazována komunitárními předpisy.

Proto jsou nyní pro ČR v prvé řadě závazné komunitární předpisy, některé si samy vymezují vztah k jiným mezinárodním smlouvám (např. návrh nařízení Řím I); pokud ovšem některé věci nejsou na komunitární úrovni upraveny, použijí se dříve uzavřené mezinárodní smlouvy. Přístupem Společenství k HKMPS byl v zásadě vyřešen jednotný postup do budoucna. Ohledně dohod uzavřených před vstupem ČR do EU se uplatní čl. 307 SES, tj. že práva a závazky z nich nejsou tímto dotčeny, nicméně v případě neslučitelnosti s SES použije ČR všech vhodných prostředků k jejich odstranění. Pro uzavírání dohod po vstupu do EU je nutné respektovat zásadu loajality z čl. 10 SES.

3.1.2 ŘÚ jako součást českého právního řádu

Zároveň se mohou uplatnit také tzv. subsidiární dohody podle čl. 293, které mezi sebou uzavírají členské státy. Dohody přijaté před vstupem do EU nejsou automaticky platné a účinné, nicméně v přístupových smlouvách se ČR zavázala některé přijmout. Jejich význam je ovšem zatlačován do pozadí stále častějším používáním formy nařízení a přepracováváním původních mezinárodních úmluv do nařízení.

V tomto kontextu je třeba zmínit ŘÚ, kterou ČR podepsala 14. 4. 2005 a která je na území ČR účinná od 1. 7. 2006¹⁴⁸. Vzhledem k tomu, že s ní vyslovil souhlas Parlament ČR, ratifikoval ji prezident ČR a byla publikovaná ve Sb.m.s pod č. 64/2006, na základě čl. 10 Ústavy a § 2 ZMPS se přednostně, tj. před českým zákonem, aplikuje na smluvní závazkové vztahy s mezinárodním prvkem. Protože se jedná o úmluvu

¹⁴⁸ S výhradou zmíněnou výše, že tato úmluva není přímým produktem čl. 293.

s charakterem „self-executing“, není třeba její ustanovení přejímat do ZMPS ani přijímat žádná prováděcí opatření.

Od přijetí ZMPS v r. 1963 je to asi největší zásah do českého MPS, nicméně dalo by se říct, že koncepčně se nejedná o zcela zásadní změny – oba předpisy totiž stojí na principu volby práva a v případě absence této volby stanovují pravidla jak postupovat, ať už v souladu se zásadou nejužšího spojení ve spojení s charakteristickým plněním (ŘÚ) nebo rozumného uspořádání (ZMPS), přičemž tato pravidla jsou obdobná. Přínosem Úmluvy je, že poskytuje zejména určitá výkladová pravidla a zároveň reaguje na nové trendy – především ochrana slabší smluvní strany v závazkových právních vztazích (tj. spotřebitel a pracovník v případě individuálních pracovních smluv) a otázka používání imperativních norem.

3.1.3 Sekundární legislativa a český právní řád

Kromě toho pak od vstupu do EU platí celá řada nařízení a směrnic, k jejichž přijímání dala významný impuls AS. Nařízeními je regulována v zásadě celá oblast mezinárodního procesního práva¹⁴⁹, tzn. že úprava v ZMPS se na spory s komunitárním mezinárodním prvkem (který může vyplývat z bydliště žalovaného, z povahy sporu či vůle stran) vlastně nepoužije. To je ovšem v určitém ohledu spíš nedostatek, protože úprava v ZMPS je kvalitní a jednodušší než úprava komunitární. Nařízení Brusel I totiž zavádí institut prohlášení vykonatelnosti, českému právu dosud neznámý. Této otázce se dotýká jedna z mála novelizací ZMPS - čl. 68a až 68c o zvláštních zjednodušených ustanoveních o uznání a výkonu cizích rozhodnutí, podle nařízení institut vykonatelnosti předchází podání návrhu na výkon rozhodnutí, ZMPS umožňuje, aby oba návrhy byly učiněny společně¹⁵⁰.

Nařízením 805/2004 o evropském exekučním titulu pro nesporné pohledávky (používá se od 21.10. 2005) byla významně zjednodušena oblast nesporných pohledávek na zaplacení peněžní částky na území EU. Rozhodnutí ověřené v členském

¹⁴⁹ „I když tato nařízení mohou zasáhnout i problematiku vnitrostátního procesního práva stanovením příslušnosti soudů, není tato unifikace jejich cílem; spíše jde o nepřímé dopady (např. případy výlučné příslušnosti)“ - ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční...[pozn. 8]*, s. 177.

¹⁵⁰ KUČERA, Z. *Změny v používání norem mezinárodního práva soukromého. Pocta Jiřímu Švestkovi.* Praha: ASPI, 2005, s. 154.

státě, v němž bylo vydáno, se jako evropský exekuční titul uzná a vykoná v jiném členském státě, aniž by bylo zapotřebí prohlášení vykonatelnosti a aniž by bylo možné popírat jeho uznání.

Dále je významné také např. nař. 1348/2000, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodní v členských státech EU, nařízení 1206/2001, o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech, a nařízení 1346/2000, o úpadkovém řízení.

V oblasti kolizní, jak bylo poukázáno výše, se nařízení zatím teprve připravují – viz výše.

Směrnice harmonizují danou oblast, na niž se vztahují. Protože však stanovují pouze cíl, kterého se má dosáhnout, musí dojít k implementaci do národního právního řádu. V souladu s příslušnými směrnicemi byla již do ZMPS začleněna ustanovení §10a a b týkající se použitelného práva pro pojistné smlouvy uzavírané v životním i v neživotním pojištění.

Jak ovšem upozorňuje profesorka Pauknerová v článku v AUC-Iuridica 1-2/2004, s implementací směrnic do národních právních předpisů může být problém. Směrnic je totiž na komunitární úrovni přijímána celá řada, což by nutně předpokládalo časté novelizace. Prof. Kučera navrhuje systém příloh k zákonům¹⁵¹, ale takový přístup může narušovat přehlednost právní úpravy.

¹⁵¹ KUČERA, Z. K rekonstrukci mezinárodního práva soukromého. In *Rekodifikace soukromého práva*. AUC-Iuridica 1-2/2003, s. 168.

Závěr

Otázka komunitární úpravy smluvního závazkového práva je složitá. Všeobecně se uznává, že současná úprava není vyhovující, ale na postup do budoucnosti se názory různí. Fragmentarizovaná úprava hmotného práva je problematická, protože přináší zmatek – vyznat se v její spleti je zatěžko právníkovi, natož pak laikům v této oblasti, kterými jsou většinou jak spotřebitelé, tak obchodníci, ale k jejichž použití je určena...

Cesta sjednocování kolizních norem se zdá být úspěšnější. Ustanovení ŘÚ, až na výjimky, nejsou zpochybňována a transformace do nařízení probíhá vcelku úspěšně. Návrh nařízení přináší v mnoha ohledech zlepšení, nicméně jsou ještě otázky, nad kterými by bylo třeba se zamyslet. Základní tendencí návrhu je snaha posílit právní jistotu účastníků, což je jistě správné pro intenzivnější rozvoj přeshraničního obchodu, někdy to ale může vést ke zbytečné rigidnosti úpravy na úkor individualizovaných řešení pro účastníky právního vztahu. Ve většině případů bude řešení, které návrh přináší, dostačující a navíc bude snazší k němu dojít, problém ovšem nastane v případech netypických situací – návrh totiž odstranil pojistky flexibility (zejména ustanovení o výjimce čl. 4 odst. 5 ŘÚ). To znamená, že soudy by musely akceptovat danou univerzální úpravu bez možnosti přihlídnout ke zvláštním poměrům, jestliže z okolností vyplývá, že smlouva úžeji souvisí s jinou zemí, než kterou určují obecné domněnky. Naproti tomu návrh rozšiřuje pro účastníky možnost zvolit si použitelné právo (včetně nestátních souborů norem), které nejlépe odpovídá jejich potřebám.

Problematická je úprava spotřebitelských smluv. Logika, že se obvykle jedná o spory o malé částky, a proto je vhodné mít co nejjednodušší řešení, má své opodstatnění. Nicméně kontrast vysoké míry ochránářství poskytnutého komunitárnímu spotřebiteli a opominutí ochrany spotřebitele ze třetích zemí je překvapivý. Celkově je vůbec v návrhu patrná nadřazená pozice práva EU vůči právním řádům třetích zemí, např. prosazováním „imperativních komunitárních norem“ v čl. 3 odst. 5 návrhu i v extrakomunitárních vztazích.

K posouzení unifikace hmotného práva jsem využila dvojitý test nutnosti a možnosti a EU v něm zcela neobstála ani v jenom z kritérií. Zdá se, že úplná harmonizace/unifikace není nezbytná k řádnému fungování vnitřního trhu tak, jak to tvrdí EK. Jistě by mohla přispět k zjednodušení přeshraničního obchodu zejména pro malé podniky, ale mám pocit, že pak by byla nutná úplná, totální unifikace, a to nejen smluvního práva, protože jinak by podniky musely i nadále vynakládat určité zdroje na seznámení se se zahraniční právní úpravou.

Navíc u spotřebitelů nehrají klíčovou roli jen právní záruky, ale také cena, kvalita a dostupnost výrobků a služeb, proto si těžko představit, že spotřebitel by se vyhýbal právnímu vztahu s mezinárodním prvkem jen z obavy z nedostatečné právní ochrany.

Druhé kritérium týkající se možnosti, tj. reálnosti uskutečnění projektu, přináší ještě důraznější argument proti. Myslím si, že evropské instituce nemají v současné době odpovídající pravomoci k přijetí takového nástroje. Pojmy fungování vnitřního trhu a překážky volnému pohybu jsou vykládány natolik extenzivně, že vedou k otázce, zda takový postup není v rozporu se skutečnou právní úpravou. To ostatně potvrzuje i ESD ve své judikatuře. Je to navíc další krok k integraci Evropy a v současném stadiu se zdá, že na to nejsou jednotlivé státy připraveny. Což potvrzuje i politická nálada a odmítnutí euroústavy a složité diskuse o její budoucnosti.

Evropské smluvní právo (z hmotněprávního pohledu) je tak založeno na nejistých koncepčních a právních základech. To neznamená, že projekty zabývající se hledáním společných právních principů, ať už založené na srovnávacím přístupu či na rozvinutí stávajícího *acquis*, postrádají zcela význam. Není pochyb o tom, že stávající právní úpravu ohledně evropského smluvního práva je potřeba zesystematizovat - dát ji jednotný koncepční rámec nebo ji dokonce kodifikovat, ale ohledně její transformace do oficiálního, závazného komunitárního nástroje by se mělo postupovat opatrně. Je nutné najít demokratickou legitimizaci takového projektu a jasný právní základ.

Problém může být i s interakcí se stávajícími nástroji MPV. Daná oblast je z velké části regulována přímo mezinárodními úmluvami (v čele s VÚ o smlouvách o mezinárodní koupi zboží) a bylo by zbytečné oblast jejich působnosti paralelně ještě

upravovat komunitárními nástroji, spíše by bylo vhodné sjednotit postup EU navenek, přičemž taková možnost se otevírá s přistoupením EU k HKMPS.

Vytvoření CFR je užitečné, ať už primárně, že odstraní hlavní rozpory, nebo sekundárně působením na národního zákonodárce, kdy právní úprava se bude vlastně automaticky harmonizovat. Určitě by v tomto ohledu bylo vhodné využít už vypracované nezávazné soubory právních principů (PECL a Zásady UNIDROIT).

Sjednocené kolizní normy by se uplatnily subsidiárně v oblasti, kterou nepokryje harmonizovaná hmotněprávní úprava. Autonomie stran zůstane zachována, zároveň ale ve spojení se sjednocenou procesní úpravou budou jasná pravidla pro všechny, která budou respektovat jak princip subsidiarity, tak proporcionality.

Česká republika se přijetím ŘÚ zásadně přiblížila pozici ostatních členských států v oblasti MPS. Ačkoliv ZMPS stojí na obdobných zásadách, jeho formulace kolizních norem pro smluvní závazkové vztahy se zdá být vhodnější – rozhodně svou zásadou rozumného uspořádání lépe odpovídá dynamice těchto vztahů než návrh nařízení Řím I.

Jinak se uplatňuje komunitární právo se všemi svými klady i zápory. Problémem je hlavně rozsáhlá a neustále se měnící právní úprava a také to, že komunitární právo je cizorodým prvkem českému právnímu řádu, proto někdy používá instituty a termíny českému právu neznámé (např. obvyklé bydliště v právních předpisech týkajících se ochrany spotřebitele). V tomto ohledu vystupuje do popředí nutnost pečlivé práce při implementaci komunitárních ustanovení a sjednocený postup i s jinými právními odvětvími. Důležitou rolí bude hrát i provedení zamýšlené rekodifikace v celé soukromoprávní oblasti.

Literatura použitá k diplomové práci

- AUDIT, M. Régulation du marché intérieur et libre circulation des lois. *J. du droit int.*, Clunet: LexisNexis JurisClasseur, n. 1, leden – duben 2006
- BASEDOW, J. Spécificité et coordination du droit international privé communautaire. In *Travaux du comité français de droit international privé – années 2002-2004*, Paris: Dalloz, 2005
- CARUSO, D. The Missing View of the Cathedral: The Private Law Paradigm of European Legal Integration [Databáze Blackwell Publishing]. *Eur. L. J.*, vol. 3, no. 1, březen 1997
- CASTRONOVO, C. Contract and the Idea of Codification in the Principles of European Contract Law. In *Festkrift til Ole Lando*, Copenhagen: Kluwer Law International, 1997
- CHARLES T. KOTUBY Jr., External Competence of the European Community in the Hague Conference on Private International Law: Community Harmonization and Worldwide Unification [Databáze Westlaw International]. *N.Y. Int. L. Rev.*, zima 2002
- COLLINS, H. Editorial: The Future of European Private Law: An Introduction [Databáze Blackwell Publishing]. *Eur. L. J.*, vol. 10, no. 6, listopad 2004
- COURBE, P. *Droit international privé*. 2. vydání. Paris: Dalloz, 2003
- DĚDIČ, J., ČECH, P. *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Polygon, 2005
- EDITORIAL COMMENTS. On the way to a Rome I Regulation. *CMLR*, vol. 43, 2006
- van ERP, S. Editorial – European Private International Law as a Transition Stage? [online]. *EJCL* (www.ejcl.org), vol. 6.1, duben 2002 [citováno 24. března 2007]. Dostupné z <<http://www.ejcl.org/61/editor61.html>>
- GAUDEMET-TALLON, H., Komentář k ŘÚ, 1996. In *Collection des Juris-Classeurs*, vol. 7 (*Europe Traitée*), Paris: LexisNexis, 2006
- GERLOCH, A.: Několik poznámek k rekodifikaci soukromého práva. In *Rekodifikace soukromého práva*. AUC-Iuridica 1-2/2003

GIULIANO, M., LAGARDE, P. Report on the Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations z 31.10.1980, Official Journal 1980 C-282/1

GOODE, R. Contract and Commercial Law: The Logic and Limits of Harmonisation [online]. *EJCL* (www.ejcl.org), vol. 7.4, listopad 2003 [citováno 24. března 2007], Dostupné z <<http://www.ejcl.org/74/art74-1.PDF>>

GRUNDMANN, S. The Optional European Code on the Basis of the Acquis Communautaire – Starting point and Trends [Databáze Blackwell Publishing]. *Eur. L. J.*, vol. 10, n. 6, listopad 2004

HARTKAMP, A. Perspectives for the Development of the European Civil Law [online] [citováno 30. března 2007], 1999. Dostupné z <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/literature/hartkamp/perspectives_trento.htm>

KANDA, A. Nové trendy ve vývoji smluvního práva v oblasti soukromého práva. *Právník*, 2003, č. 7

KOLEKTIV AUTORŮ. Article 7 (1) of the European Contracts Convention: Codifying the Practice of Applying Foreign Mandatory Rules [Databáze Westlaw International]. *Harvard L.Rev.*, vol. 114, n. 8, červen 2001

KUČERA, Z. et al. *Úvod do práva mezinárodního obchodu*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003

KUČERA, Z. et al. *Mezinárodní právo soukromé*. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004

KUČERA, Z. K rekodifikaci mezinárodního práva soukromého. In *Rekodifikace soukromého práva*. AUC-Iuridica 1-2/2003

KUČERA, Z. Změny v používání norem mezinárodního práva soukromého. In *Poceta Jiřímu Švestkovi*. Praha: ASPI, 2005

JAYME, E., KOHLER, Ch. L'interaction des regles de conflit contenues dans le droit dérivé de la Communauté européenne et des conventions de Bruxelles et de Rome. *Rev. critique du DIP*, n.1, leden-březen 1991

LAGARDE, P. Le nouveau droit international privé pour des contrats. *Rev. critique du DIP*, n. 2, duben-červen 1991

LAGARDE, P. Remarques sur la proposition de règlement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I), *Rev. critique du DIP*, n. 2, duben-červen 2006

MATOS, A.-M. *Les contrats transfrontières conclus par les consommateurs au sein de l'UE*. Université de droit, d'économie et de sciences d'Aix-Marseille, 2001

MUIR WATT, H. Choice of Law in Integrated and Interconnected Markets: A Matter of Political Economy [Databáze Westlaw International]. *Colum. J. Eur. L.*, vol. 9, listopad 2002

MUIR WATT, H. Experiences from Europe: Legal Diversity and the Internal Market. Příspěvek ze symposia: Globalization and the Judiciary: Key Issues of Economic Law, Business Law, and Human Rights Law [Databáze Westlaw International]. *Texas Int.L.Rev.*, jaro 2004

PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromého a procesního – aktuální otázky. *Právní rozhledy, příloha Evropské právo*, 2003

PAUKNEROVÁ, M. Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropské unii. *Právník*, 2005, č. 12

PIKNA, B. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2004

ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V., NOVOTNÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: Masarykova univerzita, 1998

ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor v civilních otázkách*. Brno: Masarykova univerzita, 2003

SVOBODA P. *Právo vnějších vztahů Evropské unie*. Praha: Linde Praha a.s., 1999

TICHÝ, L. a kol. *Evropské právo*. Praha: C.H.Beck, 2. vydání, 2004

TRUILHÉ-MARENGO, E. Towards a European Law of Contracts [Databáze Blackwell Publishing]. *Eur. L. J.*, vol. 10, no. 4, červen 2004

Seznam použitých zkratk

AS	Amsterodamská smlouva
BÚ	Bruselská úmluva
CFR	Common Frame of Reference (Společný referenční rámec)
Ch. civ.	Chambre civile [Občanskoprávní kolegium]
CMLR	Common Market Law Review
Colum. J. Eur. L.	Columbian Journal of European Law
C.Cons.	Code de la Consommation [Spotřební zákoník]
EJCL	Electronic Journal of Comparative Law
EHS	Evropské hospodářské společenství
EMPS	Evropské mezinárodní právo soukromé
EP	Evropský parlament
ES	Evropská společenství
ESAE	Evropské společenství atomové energie (také EUROATOM)
ESD	Evropský soudní dvůr
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
<i>Eur. L. J.</i>	European Law Journal
Int.L.Rev.	International Law Review
JDI (nebo J. du droit int.)	Journal du droit international
JEA	Jednotný evropský akt
Harvard L. Rev.	Harvard Law Review
HKMPS	Haagská konference mezinárodního práva soukromého
Komise	Evropská komise
MOK	Mezinárodní obchodní komora v Paříži
MPS	Mezinárodní právo soukromé
MPV	Mezinárodní právo veřejné
MS	Maastrichtská smlouva (také Smlouva o Evropské unii)
N.Y. Int. L.Rev.	New York International Law Review
Oxford J. Legal Stud.	Oxford Journal of Legal Studies

PECL	Principles of European Contract Law (Principy evropského smluvního práva)
R.	Rada EU
Rev.critique du DIP	Revue critique du droit international privé
Rozs.	Rozsudek
ŘÚ	Římská úmluva
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
SEU	Smlouva o Evropské unii (také Maastrichtská smlouva)
Společenství	Jedno ze tří Evropských společenství, pokud se uvažuje konkrétní společenství (obvykle Evropské společenství)
Úř. věst.	Úřední věstník
ZMPS	Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním